

**International Discussions on
Indigenous People and India**

સ્થાનિક લોકો અને ભારત પર
આંતરરાષ્ટ્રીય ચર્ચા

ટી.સી. જૈમ્સ

Discussion Paper # 272

ચર્ચા પેપર # 272

RIS

Research and Information System
for Developing Countries

વિકાસશીલ દેશોં કી અનુસંધાન ંવં સૂચના પ્રણાલી

સ્થાનકિ લોકો અને ભારત પર આંતરરાષ્ટ્રીય ચર્યા

ટી.સી.જેમ્સ

RIS-ડીપી # 272

જાન્યુઆરી 2022

RIS

**Research and Information System
for Developing Countries**

વિકાસશીલ વેશોં કી અનુસંધાન ંવં સૂચના પ્રણાલી

કોર IV-B, ચોથો માળ, ઇન્ડિયા હેબિટેટ સેન્ટર, લોધી રોડ,

નવી દિલ્હી – 110 003 (ભારત)

ટેલિ: +91-11-2468 2177/2180;

ફેક્સ: +91-11-2468 2173/74 ઇમેઇલ: dgoffice@ris.org.in

RIS ચર્યા પત્રોનો ઇરાદો સંસ્થાના વર્ક પ્રોગ્રામ અથવા સંબંધિત સંશોધનના માળખામાં હાથ ધરાયેલ સંશોધનના પ્રાથમિક તારણોનો પ્રચાર કરવાનો છે. તેના પ્રતિભાવ અને ટિપ્પણીઓ દર્શાવેલ ઇમેઇલ પર મોકલી શકાશે: ઇમેઇલ: dgoffice@ris.org.in. RIS ચર્યા પત્રો www.ris.org.in પર ઉપલબ્ધ છે

સ્થાનકિ લોકો અને ભારત પર આંતરરાષ્ટ્રીય ચર્યા

ટી.સી.જેમ્સ*

સાર: આદજિતવિાળા લોકો જૈવકિ સ્ત્રોતોના ટકાઉ વકિસમાં મહત્ત્વનો ભાગ ધરાવે છે અને આ બાબત જૈવકિ સ્ત્રોતો અને પરંપરાગત જ્ઞાન તેમજ આદજિતહિક્કોનો લાભ ઉઠાવવા અને લાભ વહેંચણીને સંબંધતિ મુદ્દાઓ પર વવિધિ આંતરરાષ્ટ્રીય ફોરમમાં ભારતના વલણમાં પુરાથમકિ છે. પરંતુ જ્યારે સમાન બાબતમાં અપરસ્તુત મુદ્દાઓને લાવવામાં આવે ત્યારે ભારતે ત્યંત સાવચેતીપૂર્ણ અભગિમ દરશાવવાની જરૂર છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘના સ્થાનકિ પુરજાના હકકો 2007 અને આંતરરાષ્ટ્રીય શ્રમ સંસ્થના દ્રાઇબલ પોપ્યુલેશન્સ કોન્વેન્શન, 1989ની અસંમતિપર ભારતનું આરકષણ શકિષણવંદિ અને નીતવિષયક વસ્તુઓમાં નોધપાત્ર ચર્યામાં પરણિમ્યુ છે. આ પત્ર (પેપર) શબ્દ ‘સ્થાનકિ’ને આંતરરાષ્ટ્રીય સંમતશિોમાં ઉપયોગને અને ભારતના આ બાબતેના આંતરરાષ્ટ્રીય તેમજ ધરેલુ ચર્યાઓ એમ બન્ને પરના વલણને ચકાસે છે. વધુમાં તે ભારતના વસ્તીવષયક દસ્તાવેજો, મતવસ્તિતાર વધિાનસભા ચર્યાઓ અને સત્તાવાર રેકોર્ડ મારફતે શબ્દના ઇતહિસ પર નજર રાખે છે. ભારતમાં શકિયૂલ્ડ દ્રાઇબના વકિસના પાસાઓને પણ આ પત્રમાં આવરી લેવામાં આવ્યા છે.

કિવર્ડ્ઝ (અગત્યના શબ્દો):આદવિાસી, બંધારણ, હકકો, શકિયૂલ્ડ દ્રાઇબ, પરંપરાગત જ્ઞાન

પરચિય

પોતાની વેબસાઇટ પર ધી ઇન્ટરનશનલ વર્ક ગ્રુપ ફોર ઇન્ડજિનીયસ અફેર્સ (IWGIA) નરીકષણ કરે છે તે અનુસાર:

“ભારતે સ્વતંત્રતા બાદ દરેક ભારતીયો સ્થાનકિ છે તેવી શરતે સ્થાનકિ પુરજાના હકકો પર સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘની ઘોષણાની તરફેણમાં મતદાન કર્યુ હતું.”

હંસથિામાં ધકેલાઇ ગયેલા લોકો માટે ટેકાત્મક નહી હોવાના કારણોસર ચોક્કસ કારણોમાં ચર્યા માટે ભારતનું વલણ ઉભરી આવ્યુ છે. ભારતના

* વકિીટીગ ફેલો, RAI

RAIના ડિરેક્ટર જનરલ ધ્યાપક સચીન ચતુર્વેદીના પ્રયત્નો વિના આ પેપર શક્ય બન્યુ ન હોત. તેમની સાથે ચર્યાથી ઘણો લાભ થયો છે અને તેમની ટિપ્પણી અગાઉના મુસદ્દામ છે. ઉપરાંત ઘણા લોકો સાથેની ચર્યાથી પુષ્કળ ફાયદો થયો છે, જેમાં આગળ પડતા નામ જોઇએ તો તેમાં નેશનલ કમિશન ફોર શિડ્યૂલ્ડ ટ્રાઇબ્સના ચેરમેન હર્ષ ચૌહાણનો સમાવેશ થાય છે, જેમણે આ વિષય પર વિગતવાર ચર્યા કરી હતી અને અસંખ્ય નવી આંતરદ્રષ્ટિ આપી હતી. લેખક સૌના આભારી છે. દર્શાવેલ મંતવ્યો અંગત છે.

વલણના બેકગ્રાઉન્ડ (પૃષ્ઠભૂમિ)ની અપૂરતી સમજણ અસંમતિની આધાર છે. આ પત્રનો હેતુ ભારત જે લાલસા સેવવામાં આવે છે તેના બહુવધિ સંદર્ભને શોધી કાઢવાનો છે.

જૈવિકિ વૈવધિયતા, પરંપરાગત જ્ઞાન, પરંપરાગત દવા પદ્ધતિ અને આ વધિઓ સાથે બૌદ્ધિકિ સંપત્તિ અધિકારો સાથે જોડાણને રક્ષણ સંબંધિતિ મુદ્દાઓ પર આંતરરાષ્ટ્રીય ફોરમમાં ભારતે હંમેશા સક્રિય અને સકારાત્મક ભૂમિકા ભજવી છે. વધુમાં તેણે સમાવષિટ લોકો અને સમુદાયના હકોનું રક્ષણ કરવા આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂની સાધનોનો મુસદ્દો બનાવવા માટે નોંધપાત્ર યોગદાન આપ્યું છે. તે અનેક એવા થોડા દેશોમાંનો એક છે જેણે સ્થાનિકિ એક્સેસ અને લાભ વહેંચણ વ્યવસ્થા જનિટકિ સ્ત્રોતો અને સંલગ્ન પરંપરાગત જ્ઞાન જૈવિકિ વૈવધિયતા સંમલેન અસત્તિવમાં આવ્યું તે પહેલા વકિસાવ્યું હતું અને સુમાહતિગાર સંમતિ પૂર્વે (ચતુર્વેદી: 2007) આગળ ધપાવ્યું હતું. RAI જેવી સંસ્થાઓ સહિતના ભારતીય શક્ષિણવંદિ પણ જૈવિકિ સ્ત્રોતો અને પરંપરાગત જ્ઞાનધારકોના હકોના સંવર્ધન અને રક્ષણને લગતા અભ્યાસોમાં તદ્દન સક્રિય હતા. ઉપરાંત ભારતે માનવ અધિકારો (1957) પરની સાર્વત્રિકિ સંધિ પર પણ હસ્તાક્ષર કર્યા છે. ભારતનું આંતરરાષ્ટ્રીય મુદ્દાઓ પરનું વલણ હંમેશા તેની સંસ્કૃતિ અને સદિધાંતો પર આધારિતિ રહ્યું છે મોટે ભાગે વકિસતા રાષ્ટ્રોના હિતિ તરફનો અર્થ બતાવે છે.

માનવ અધિકાર પરની ચર્ચાઓએ અલગ રીતે સ્થિતિ લોકોના સંદર્ભમાં યોગ્ય શબ્દો પર પ્રશ્નો ઊભા કર્યા છે, ચાહે તે ઐતિહાસિકિ, સામાજિક કે આર્થિક કેમ ન હોય. આ પ્રકારનો એક શબ્દ છે ‘સ્થાનકિ’ (ઇન્ડિજિનીયસ). સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંધિ(યુએન) એ સ્થાનકિ લોકો પરના યુનાઇટેડ નેશન્સ વર્કીંગ ગ્રુપની 1982માં સ્થાપના કરવામાં આવી હોવા છતાં ટકાઉ વકિસ 2002 પરની વૈશ્વિકિ સંમિટની તેની રાજકીય ઘોષણામાં સૌપ્રથમ વખત સત્તાવાર રીતે આ શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો હતો.³ પીટર્સ અને મીકા (2017)ના અનુસાર, તે પૂર્વે આ શબ્દને યુએનના સત્તાવાર દસ્તાવેજમાં ઉપયોગ માટે ‘હજુ પણ ચર્ચા હેઠળ’ તરીકે ગણવામાં આવ્યો હતો.⁴ ઉપરોક્ત સંમિટ દસ્તાવેજોમાં, યુએન દ્વારા પ્રકાશિતિ કરાયા અનુસાર આ શબ્દ 173 વખત દેખાય છે, જોકે દરેક વખતે શબ્દ ‘લોકો’ને માન્યતા આપતો નથી.⁵ શબ્દ પ્રયોગ ‘સ્થાનકિ લોકો’ અને અવતરણોને ‘સ્થાનકિ’ ભાવના શાબ્દિકિ અર્થ પરથી અલગ રીતે પેદા કરે છે. આ શબ્દનો ડકિશનરીમાં અર્થ “ચોક્કસ સ્થળે, વતનને લગતી કે કુદરતી રીતે બનવું” તેવો અર્થ થાય છે અને તેનો ઉદભવ 17મી સદીના મધ્યમાં મળી આવે છે.⁶ વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ તે લેટિન શબ્દ ઇન્ડિજિના પરથી ઉતરી આવ્યો છે જેનો અર્થ થાય છે “અંદર જન્મેલા” (પલિલાઈ:2014). સંબંધિતિ શબ્દ ‘ઇન્ડિજિન’ 16મી સદીના અંતમાં પાછો જાય છે.⁷ સર થોમસ બ્રાઉને તેનો

ઉપયોગ તેમની કૃત્તિ સ્યુડોડોક્સિયા એપિડિમિયો, 1646માં પ્રકાશિત, અમેરિકાના વતનીઓના સંદર્ભમાં આ વાક્યમાં કર્યો હતો, [અને જો કે તેના ઘણા ભાગોમાં હાલમાં સ્પેનિશ્સ હેઠળ સેવા આપતા હબસીઓના જૂથ હોવા છતાં, કોલંબસની શોધથી, તેઓ બધાને આફ્રિકાથી લાવવામાં આવ્યા હતા; અને અમેરિકાના સ્વદેશી અથવા યોગ્ય વતની નથી”8 (ભારત મુક્યો).

20મી સદીની શરૂઆતમાં, ખાસ કરીને મેક્સિકન ક્રાંતિ(1910-1920) પછી આ શબ્દ વ્યાપક શૈક્ષણિક ચર્યામાં આવ્યો હોય તેવું લાગે છે. આનાથી લોકો કે જેમને તેઓએ તાબે કર્યા હતા અને જેમની જમીન પર તેઓએ અત્ક્રમણ કર્યું હતું, મોટાભાગે સશસ્ત્ર અને હંસિક સ્થળાંતર સાથે વસાહતી દરખાસ્તોમાં પરવિરતનની શરૂઆત થઈ હતી. આ અમેરિકા, ઉત્તર અને દક્ષિણ બંને, ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યુઝીલેન્ડમાં બન્યું હતું, જ્યાં મૂળ વસ્તી સંપૂર્ણપણે બાજુ પર રાખવામાં આવી હતી, કેટલીક ઉત્તરની જેમ ખાસ નજીકમાં હતી અને કેટલીકને દક્ષિણની જેમ કોઈપણ રાજકીય અથવા આર્થિક સત્તાથી અસરકારક રીતે દૂર રાખવામાં આવી હતી. જોકે ત્યાં મોટી સંખ્યામાં મેસ્ટીઝોસ હતા. આ એવા વસિતારો હતા જ્યાં ‘ઇતહિસ’ માત્ર સંસ્થાનવાદી સત્તાઓનો હતો.’

20મી સદીની શરૂઆતમાં, વહિવાનોએ એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવાનું શરૂ કર્યું કે, યુરોપિયનો સ્થળાંતર કરતા પહેલા ત્યાં લોકો રહેતા હતા અને તેમની પોતાની સંસ્કૃતિ અને સિસ્ટમો હતી. તે પ્રદેશોના પ્રારંભિક રહેવાસીઓ ‘સ્વદેશી’ લોકો હતા (બેટીલે: 1998). ભારત અને અન્ય એશિયાઈ દેશો જેવા કે ઈન્ડોનેશિયા, શ્રીલંકા વગેરેમાં ઈતહિસને સંપૂર્ણપણે ભૂંસી નાખવાનું આટલા મોટા પાયે થયું નથી, જેઓ પણ સંસ્થાનવાદને આધિન હતા. યુએન જનરલ એસેમ્બલીમાં ઈન્ડોનેશિયાના પ્રતિનિધિ દ્વારા અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે, “વસાહતીકરણ સમયે ઈન્ડોનેશિયાની સમગ્ર વસ્તી યથાવત રહી હતી.” 10 ત્યાં કોઈ સામૂહિક હત્યાઓ અથવા મોટા પાયે ઇમિગ્રેશન નહોતા, જેના કારણે લોકોનો મૂળભૂત રંગ બદલાયો ન હતો. જેણે વતની લઘુમતીને જન્મ આપ્યો હતો. પરણિત, સ્વદેશી અને વહિશીમાં વસ્તીનું કોઈ વલિજન નહોતું. જો કે, જેમ કે આંતરરાષ્ટ્રીય ચર્યાઓમાં તે ઘણી વાર થાય છે, તે શરતો, જેનો ઔદ્યોગિક પશ્ચિમ ઉપયોગ કરે છે, તે એશિયન અને આફ્રિકન દેશોના ઇતહિસમાં પણ લાગુ પાડવામાં આવ્યા હતા. હકીકત એ છે કે ભારત જેવા દેશોમાં સત્તા આખરે ‘વતનીઓ’ને સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવી હતી, પશ્ચિમ દ્વારા આ પ્રવચનોમાં અવગણવામાં આવી હતી, કારણ કે અમેરિકા અને ઓસ્ટ્રેલિયામાં જ્યાં વસાહતીઓની સંખ્યા વતનીઓ કરતાં ઘણી વધારે હતી અને તેઓએ (વસાહતીઓએ) રાજકીય સત્તા મેળવી હતી. વસાહતી માસ્ટરો પાસેથી. વાસ્તવમાં, તે યુરોપિયન હાથમાંથી સ્થાનિક હાથોમાં સત્તાનું સ્થાનાંતરણ હતું, પરંતુ સ્થાનિક હાથ એ જ જાતની હતા જેમણે જમીન પર

વસાહતની રચના કરી હતી. વ્યવસાયો પહેલા તે ભૌગોલિક વસિતારોમાં રહેતા લોકો સાથે રાજકીય શક્તિવિહેચવામાં આવી ન હતી. દક્ષણિ આફ્રિકા જેવા અમુક આફ્રિકન દેશોમાં જ્યાં વસાહતીઓ પણ સ્થાયી થયા હતા, ત્યાં મૂળ વતનીઓની તાબેદારી હતી પરંતુ ઉત્તર અમેરિકામાં જે રીતે સામૂહિક નાબૂદી જોવા મળી હતી તે પ્રકારની નથી. દક્ષણિ આફ્રિકાના કસિસામાં, અંગ્રેજોએ શ્વેત વસાહતીઓ દ્વારા સ્વ-શાસનની મંજૂરી આપ્યા પછી, 1934 થી, જેઓ રંગભેદ પ્રેક્ટિસ કરતા હતા, અશ્વેત આફ્રિકન (મૂળ વતની) લોકો કે જેઓ 80 ટકા વસતી ધરાવે છે તેમને 1994માં રાજકીય સત્તા મેળવવા માટે લાંબી લડાઈ લડવી પડી હતી. જે સ્પષ્ટપણે બહાર આવે છે તે એ છે કે ‘સ્વદેશી સમસ્યા’ મૂળરૂપે રાજકીય સત્તા સાથે સંબંધિત છે; તે એક વાસ્તવિક સમસ્યા છે જ્યાં વસાહતી અતક્રિમણ સમયે જમીનના રહેવાસી લોકોના જૂથ સાથે સત્તા ખરેખર વહેચવામાં આવી ન હતી. ભારત જેવા દેશોમાં મામલો અલગ છે. તેથી, આવા કસિસાઓમાં સ્વદેશી અને વસાહતીઓમાં લોકોનું વભિજન માન્ય નથી. દેશના આદવાસી લોકોને ‘સ્વદેશી’ તરીકે જોડવાનું સૂચવે છે કે અન્ય લોકો બનિ-વતની અથવા વદિશી છે ભારત જેવા દેશના કસિસામાં યોગ્ય નથી. તેથી, યુનાઈટેડ નેશન્સમાં ચર્યાની શરૂઆતમાં જ એવું માનવામાં આવતું હતું કે ભારતના તમામ લોકો દેશના સ્વદેશી છે.

યુએનમાં ભારત અને અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય ફોરા

13મી સપ્ટેમ્બર 2007ના રોજ યોજાયેલી યુનાઈટેડ નેશન્સ જનરલ એસેમ્બલીની 107મી પૂર્ણ બેઠકમાં ઠરાવ દ્વારા આદવાસી લોકોના અધકિરો પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રની ઘોષણા સ્વીકારવામાં આવી હતી.¹¹ આ એક બનિ-બંધનકારી ઠરાવ છે. જ્યારે 143 દેશોએ તરફેણમાં મતદાન કર્યું અને ચાર (યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ, કેનેડા, ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યુઝીલેન્ડ)એ તેની વરુદ્ધમાં મતદાન કર્યું હતું ત્યારે 11 ગેરહાજર¹² હતા. ભારતના પડોશી દેશ બાંગ્લાદેશ અને ભૂતાન ગેરહાજર હતા.

ભારતે ઠરાવની તરફેણમાં મતદાન કર્યું હોવા છતાં, યુએનમાં ભારતના પ્રતનિધિશ્રી અજય મલ્હોત્રાએ ભારતમાં ‘આદવાસી લોકો’ કોણ છે તેના પર ભારતની સ્થિતિપર યોગ્ય નવિદન આપ્યું હતું. તેમણે કહ્યું કે:

જ્યારે ઘોષણામાં સ્વદેશી લોકોની રચના શું છે તે નરિધારતિ કરવામાં આવ્યું ન હતું, પરંતુ સ્વદેશી અધકિરોનો મુદ્દો સ્વતંત્ર દેશોના લોકો સાથે સંબંધિત છે જેમને દેશમાં વસતી વસતીમાંથી તેમના વંશના કારણે સ્વદેશી ગણવામાં આવતા હતા, અથવા ભૌગોલિક પ્રદેશ કે જે દેશનો હતો. શોધ અથવા વસાહતીકરણનો સમય અથવા વર્તમાન રાજ્યની સીમાઓની સ્થાપના અને જેમણે, તેમની કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા વનિ, તેમની કેટલીક અથવા બધી સામાજિક-આર્થિક, સાંસ્કૃતિક અને રાજકીય સંસ્થાઓ જાળવી રાખી હતી.¹³

ભારત ઠરાવમાં સ્વ-નરિધારણ સંબંધિત કલમથી પણ ચંતિતિ હતું. તે મુદ્દા પર, પ્રતનિધિયિ કહ્યું કે:

સ્વ-નરિણયના અધકિરના સંદર્ભો વશિ, સ્વ-નરિણયનો અધકિર ફક્ત વદિશી આધપિત્ય હેઠળના લોકોને લાગુ પડે છે અને તે ખ્યાલ સાર્વભૌમ સ્વતંત્ર રાજ્યો અથવા લોકોના એક વર્ગ અથવા રાષ્ટરને લાગુ પડતો નથી તે તેમની સમજણ હતી, જે રાષ્ટરીય અખંડતિતાનો સાર હતો. ઘોષણામાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે કે સ્વ-નરિણયના અધકિરનો ઉપયોગ સ્વ-નરિધારણના અધકિરનો ઉપયોગ સ્વદેશી લોકો દ્વારા તેમની આંતરકિ અને સ્થાનકિ બાબતોને લગતી બાબતોમાં, તેમજ તેમના સ્વાયત્ત કાર્યોને ધરિણ આપવા માટેના માધ્યમો અને માર્ગોના સંદર્ભમાં કરવામાં આવશે. વધુમાં, કલમ 46 સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે ઘોષણાપત્રમાં કોઈપણ રાજ્ય, લોકો, જૂથ અથવા વ્યક્તિ કોઈપણ પ્રવૃત્તિમાં જોડાવાનો અથવા ચાર્ટરની વરિદ્ધ કોઈપણ કૃત્ય કરવા માટેના કોઈપણ અધકિરને સૂચિત કરે છે તેવું અર્થઘટન કરી શકાય નહીં. તેના આધારે જ ભારતે ઘોષણા સ્વીકારવાની તરફેણમાં મતદાન કર્યું હતું.¹⁴

આંતરરાષ્ટરીય શ્રમ સંસ્થા (ILO) ની ચર્યામાં 1957 (Xaxa:3590) માં પ્રથમ વખત આંતરરાષ્ટરીય સંસ્થાના વચિર-વમિર્શ અને સાધનોમાં 'સ્વદેશી' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

સ્વતંત્ર દેશોમાં સ્વદેશી અને અન્ય આદજિતિ અને અર્ધ-આદજિતિ વસ્તીના સંરક્ષણ અને એકીકરણ સંબંધિત સંમેલન (સંમેલન નંબર 107). જો કે, ભારતે તે સમયે 'સ્વદેશી' શબ્દ પર કોઈ વાંધો ઉઠાવ્યો ન હતો અથવા કોઈ ચેતવણી આપી ન હતી કારણ કે આ શબ્દ અધકિરો અને સશક્તકિરણ જેવા મુદ્દાઓને જોડતો ન હતો અને તે સમયે સ્થાનકિ અને આદવિસી લોકોને વશિળ સામાજકિ માળખામાં એકીકૃત કરવા પર ધ્યાન કેન્દરતિ કરવામાં આવ્યું હતું. પરંતુ જ્યારે ધ્યાન કેન્દરતિ કરવાના મુદ્દાઓ બદલાયા, ત્યારે ભારતે ભારતીય સંદર્ભમાં આ શબ્દની સુસંગતતાની સ્પષ્ટતાની જરૂરચિત અનુભવી (Xaxa: 3591) હતી. ભારતે હજુ સુધી 1989ના સુધારેલા સંમેલનને બહાલી આપી નથી અને તે 1957ના સંમેલન સાથે છે, જેને તેણે 29 સપ્ટેમ્બર 1958ના રોજ બહાલી આપી હતી. હકીકતમાં, એશચિમાંથી, માત્ર નેપાળ અને આફરકિમાંથી, માત્ર મધ્ય આફરકિન પ્રજાસત્તાકે 1989ના સંમેલનને બહાલી આપી હતી. ચર્યા દરમચિન, ભારતીય પ્રતનિધિયિ પુનરોચ્યાર કર્યો કે:

ભારતમાં આદવિસી લોકો તેમની સમસ્યાઓ, રુચિ અને અધકિરોના સંદર્ભમાં, અમુક અન્ય દેશોની સ્થાનકિ વસ્તી સાથે સરખાવી શકાય તેમ ન હતા. આ કારણોસર, સંકળાયેલા કેટલાક જટલિ અને સંવેદનશીલ મુદ્દાઓ પર આંતરરાષ્ટરીય ધોરણો નક્કી કરવાના પ્રયાસો પ્રતનિઉત્પાદક સાબતિ થઈ શકે છે.¹⁵

ચીન, બાંગ્લાદેશ, મ્યાનમાર અને ઈન્ડોનેશિયા જેવા અન્ય એશિયાઈ દેશોએ પણ આ શબ્દ પ્રત્યેના વૈચારકિ અભગિમને કારણે ‘સ્વદેશી’ શબ્દ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. તેમનો સામાન્ય અભપિરાય એવો હતો કે ‘સ્વદેશી લોકો’ ની વભિવના "યુરોપયિન વસાહતી વસાહતના સામાન્ય અનુભવનું એટલું અવભિજય ઉત્પાદન છે કે જે એશિયાના તે ભાગો માટે મૂળભૂત રીતે અયોગ્ય છે કે જેમણે નોધપાત્ર યુરોપયિન વસાહતનો અનુભવ કર્યો ન હતો".¹⁶ આ પરપિરેક્ષ્યમાં, કાં તો તેમના દેશોના તમામ લોકો સ્વદેશી છે અથવા સંમેલનમાં જણાવ્યા મુજબ કોઈ પણ સ્વદેશી નથી. આફરકિન દેશોએ એવો અભપિરાય લીધો કે તમામ આફરકિન લોકોને ટેકનકિલી રીતે સ્વદેશી ગણવામાં આવે કારણ કે તેઓ યુરોપીયન વસાહતીકરણ પહેલા ખંડમાં વસતી વસતીના વંશજ છે.¹⁷ તેમના મતે, ખંડમાં રહેતા લોકોને અલગ કરવા માટે આવા શબ્દોનો ઉપયોગ સહસ્ત્રાબ્દી માટે વભિવાદ પેદા કરશે અને નવા સ્વતંત્ર દેશોના એકીકરણના માર્ગમાં ઊભા રહેશે.

યુએન અને અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ માં ‘સ્વદેશી લોકો’ ની વ્યાખ્યા

ઘણા આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનો અને કરારો છે જે ‘આદેશી લોકો’ના અધકિરો અને વકિસના મુદ્દાઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે પરંતુ અભવિયક્તની સારવત્રકિ રીતે સ્વીકાર્ય વ્યાખ્યા હજુ પણ દૂર છે. યુએન ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ઈકોનોમકિ એન્ડ સોશયિલ અફેરસ, તેની વેબસાઈટ પર, સ્વદેશી લોકોને "અનન્ય સંસ્કૃતિના વારસદારો અને લોકો અને પર્યાવરણ સાથે સંબંધ રાખવાની રીતો" તરીકે વર્ણવે છે અને તેઓએ "સામાજકિ, સાંસ્કૃતકિ, આર્થકિ અને રાજકીય લાક્ષણકિતાઓ જાળવી રાખી છે. તેઓ જે સમાજમાં રહે છે તે પ્રબળ સમાજોથી અલગ છે." ¹⁹ પરંતુ આને એતહિસકિ દૃષ્ટકોણથી વશિષ્ટતા ન હોવા ઉપરાંત સ્થાનકિ લોકોની ઔપચારકિ વ્યાખ્યા તરીકે ગણી શકાય નહીં; તે કોઈ પણ સમુદાયને લાગુ પડી શકે છે જે એક અલગ સંસ્કૃતિ અથવા સામાજકિ, આર્થકિ અને રાજકીય લાક્ષણકિતા ધરાવે છે.

2007 ના યુએન ઠરાવ નંબર 61/295 માં ‘આદવાિસી લોકો’ ની કોઈ વ્યાખ્યા નથી, પરંતુ એક અહેવાલમાં (યુએન પેટાના સ્પેશયિલ રેપોર્ટર જોસ આર. માર્ટીનેઝ કોબો દ્વારા સ્વદેશી વસતી સામે ભેદભાવની સમસ્યા પર અભ્યાસ) ભેદભાવ નવિારણ અને લઘુમતીઓના સંરક્ષણ પરનું કમશિન, 1981) કે જેણે યુએનની ચર્યાઓનો આધાર બનાવ્યો હતો, સ્વદેશી લોકોની વભિવના નીચે પ્રમાણે સમજાવવામાં આવી હતી:

સ્વદેશી સમુદાયો, લોકો અને રાષ્ટ્રો એવા છે કે જેઓ તેમના પ્રદેશો

પર વહિસેલા આક્રમણ પૂર્વેના અને પૂર્વ-વસાહતી સમાજો સાથે ઐતહાસિક સાતત્ય ધરાવે છે, પોતાને હવે તે પ્રદેશો અથવા તેમના ભાગો પર પ્રવર્તતા સમાજના અન્ય ક્ષેત્રોથી અલગ માને છે. તેઓ વર્તમાનમાં સમાજના બનિ-પ્રભાવી ક્ષેત્રોમાં રચાય છે અને ભવિષ્યની પેઢીઓને તેમના પૂર્વજોના પ્રદેશો અને તેમની વંશીય ઓળખને જાળવી રાખવા, વહિસ કરવા અને પ્રસારિત કરવા માટે સંકલ્પબદ્ધ છે, લોકો તરીકે તેમના સતત અસ્તિત્વના આધાર તરીકે, તેમની પોતાની સાંસ્કૃતિક પેટર્ન, સામાજિક સંસ્થાઓ અને કાનૂની પ્રણાલીઓ.²⁰

અહેવાલમાં ઐતહાસિક સાતત્ય નક્કી કરવામાં કયા પરબિળો ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ તે સમજાવવામાં આવ્યું હતું. આ છે:

- "વારસાગત જમીનોનો વ્યવસાય, અથવા ઓછામાં ઓછો તેનો ભાગ
- આ જમીનોના મૂળ રહેવાસીઓ સાથે સામાન્ય વંશ
- સામાન્ય રીતે સંસ્કૃતિ અથવા ચોક્કસ અભિવ્યક્તિઓમાં (જેમ કે ધર્મ, આદવાસી પ્રણાલી ફેઠળ જીવવું, સ્વદેશી સમુદાયનું સભ્યપદ, પહેરવેશ, આજીવિકાના માધ્યમ, જીવનશૈલી, વગેરે)
- ભાષા (બલે તેનો ઉપયોગ એકમાત્ર ભાષા તરીકે, માતૃભાષા તરીકે, ઘરમાં અથવા કુટુંબમાં વાતચીતના રીઢો માધ્યમ તરીકે અથવા મુખ્ય, પસંદગીની, રીતભાત, સામાન્ય અથવા સામાન્ય ભાષા તરીકે થાય છે)
- દેશના અમુક ભાગોમાં અથવા વશિવના અમુક પ્રદેશોમાં રહેઠાણ
- અન્ય સંબંધિત પરબિળો."²¹

પ્રદેશમાં પૂર્વ-વસાહતીના સતત અસ્તિત્વ સવાય, તે બે મહત્વપૂર્ણ વધારાના પરબિળો પણ લાવે છે, એટલે કે, બનિ-પ્રભુત્વ અને સમાજમાં વશિષ્ટતા. આ તત્ત્વો રાજકીય સત્તાથી આંશિક અથવા વંચતિ લોકોને 'આદેશી લોકો'ના દાયરામાં સામેલ કરવાનું શક્ય બનાવે છે. માનવ અધકિરોના સંદર્ભમાં આ ઘટકો મહત્વપૂર્ણ અને જરૂરી છે, પરંતુ કદાચ અન્ય પરસ્થિતિઓમાં નહીં. જ્યારે આ નવિદન આંતરરાષ્ટ્રીય મંચ પર સ્વદેશી લોકો પરની ચર્યામાં સ્પષ્ટતા લાવવાનો પ્રયાસ કરે છે, ભારતના કસિસામાં, તે જટલિતાઓ ઉભી કરે છે. આ પૂર્વજોની જમીનોના વ્યવસાયના પ્રથમ પરબિળથી અમુક ભાગોમાં રહેઠાણ સુધી વસિતરે છે. ભારત વશિવનું એક સૂક્ષ્મ ભૂમિ છે. આપણે જુદી જુદી ભાષાઓ બોલતા ધરાવીએ છે, જુદા જુદા ધર્મોનું પાલન કરે છે, જુદા જુદા રવાજો કરે છે, જુદા જુદા વેપાર કરે છે અને વિવિધ વંશજોને શોધી કાઢે છે. માનવાધકિરના મુદ્દાઓ ભારતમાં 'સ્વદેશી' અને 'વદિશી'ના પ્રશ્ન કરતાં વશિષ્ટ પરમિણો ધરાવે છે.

ભાષા એ કોઈપણ સમાજ માટે ચોક્કસપણે એક મહત્વપૂર્ણ સંકેત છે, પરંતુ ભાષાઓના કસિસામાં, ભાષાઓના વવિધિ પરવારો, જેમ કે ઈન્ડો-યુરોપયિન (24 ભાષાઓ 76.89 ટકા દ્વારા બોલાય છે), દરવડિયિન (20.82 ટકા દ્વારા બોલાતી 17 ભાષાઓ), ઓસ્ટ્રો- એશિયાટિકિ (1.11 ટકા દ્વારા 14 બોલાય છે), તબિટો-બરમીઝ (01.00 ટકા દ્વારા બોલાતી 66 ભાષાઓ), અને સેમિટો-હેમટિકિ (0.01 ટકા દ્વારા બોલાતી એક ભાષા) દેશમાં બોલાય છે. તાઈ-કડાઈ અને ગ્રેટ આંદામાની ભાષાના પરવારો પણ ઓછી સંખ્યામાં હોવા છતાં બોલનારા છે.²² બંધારણની આઠમી અનુસૂચિમાં 22 ભાષાઓની સૂચિ સામેલ છે. ભાષાની આ વવિધિતા અનુસૂચિ જનજાતની વસ્તીમાં પણ જોવા મળે છે જેમાં ઓસ્ટ્રો-એશિયાટિક (મોન્ખમેર, મુંડારી, સંતાલી વગેરે), દરવડિયિન (ગોડી અને કુરુખ ભાષાઓ) અને ઈન્ડો-યુરોપયિન (ભીલ ભાષા) પરવારો અલગ-અલગ લોકો દ્વારા બોલવામાં આવે છે. આદવાસીઓ કેવળ ભાષાના આધારે વર્ગીકરણ હોવાને કારણે, ભારતના આદવાસી અને બનિ-આદવાસી લોકોની વંશીયતા પર કોઈ નષિકર્ષ પર આવી શકતું નથી. ત્યાં ઘણી પ્રાચીન ભાષાઓ પણ છે, જેનું વર્ણન ભારતની ‘શાસ્ત્રીય ભાષાઓ’ તરીકે કરવામાં આવે છે, જેમ કે સંસ્કૃત²³. પાલી અને પ્રાકૃત જેવી અન્ય જૂની ભાષાઓ પણ છે જે હવે સામાન્ય પ્રવચનમાં ઉપયોગમાં લેવાતી નથી પરંતુ વહિવતા અને ધાર્મિક વધિધિની ભાષાઓ તરીકે રહે છે. તેમાંથી ઘણીએ હાલમાં દેશમાં બોલાતી ભાષાઓને જન્મ આપ્યો છે, પરંતુ તે તમામને સામાન્ય રીતે ભારતીય ભાષાઓ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ ભાષાઓ ઘણી સદીઓમાં સ્વદેશી રીતે વકસિતિ થઈ છે. ભારતમાં, જે ભાષાઓને ‘વહિશી’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે તે અંગ્રેજી, ફરેન્ય અને પોર્ટુગીઝની યુરોપીયન ભાષાઓ જેવી છે જેમણે મોટાભાગે વસાહતી કાળ દરમિયાન તેમની એન્ટરી કરી હતી, અને અરબી, રશિયન, ચાઇનીઝ, જાપાનીઝ, વગેરે જેવી ભાષાઓ સ્પષ્ટપણે છે. અન્ય દેશો સાથે ઓળખી શકાય અને જે તે દેશોમાં વકસિતિ થયા છે.²⁴ કોઈપણ ભાષાના દમનનો મુદ્દો ત્યાં નથી. જ્યારે કોઈ વ્યક્તિની માતૃભાષા ભારતમાં જન્મેલી અને વકસિતિ થયેલી ભાષા છે, એટલે કે, સ્વદેશી ભાષા, ત્યારે શું તે વ્યક્તિ ‘બનિ-આદેશી’ ગણી શકાય?

ઈન્ટરનેશનલ લેબર ઓર્ગેનાઈઝેશન (આઈએલઓ) એ 1957 (નં. 107) માં સ્વદેશી અને આદજિાતવિસ્તી સંમેલન અપનાવ્યું ત્યારે સંયુક્ત શબ્દસમૂહ ‘સ્વદેશી અને આદવાસી વસ્તી’ નો ઉપયોગ કર્યો છે. પ્રવર્તમાન સંમેલન વર્ષ 1989 (નં. 169)²⁵નું છે. આ સંમેલનો ‘સ્વદેશી લોકો’ શબ્દની કોઈ ઔપચારિક વ્યાખ્યા આપતા નથી. 1989ના સંમેલનની કલમ 1, જો કે, જણાવે છે કે સંમેલન આને લાગુ પડે છે:

- “(a) સ્વતંત્ર દેશોમાં આદવાસી લોકો કે જેમની સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને આર્થિક સ્થિતિઓ તેમને રાષ્ટ્રીય સમુદાયના અન્ય વભિાગોથી અલગ

પાડે છે, અને જેમની સ્થિતિ તેમના પોતાના રવિાજો અથવા પરંપરાઓ અથવા વશિષ કાયદાઓ અથવા નયિમો દ્વારા સંપૂર્ણ અથવા આંશકિ રીતે નચિત્તરતિ થાય છે;

- (b) સ્વતંત્ર દેશોમાંના લોકો કે જેઓ વજિય મેળવવા અથવા વસાહતીકરણ અથવા વર્તમાન રાજ્યની સીમાઓની સ્થાપના સમયે દેશમાં વસતી વસતીમાંથી તેમના વંશના કારણે સ્વદેશી તરીકે ગણવામાં આવે છે, અથવા ભૌગોલકિ પ્રદેશ કે જે દેશનો છે. અને જેઓ, તેમની કાનૂની સ્થિતિનિ ધ્યાનમાં લીધા વનિા, તેમની પોતાની કેટલીક અથવા બધી સામાજકિ, આર્થકિ, સાંસ્કૃતકિ અને રાજકીય સંસ્થાઓ જાળવી રાખે છે." (ભાર ઉમેર્યો).²⁶

આ વર્ણનમાં કોબોની વ્યાખ્યામાં મોટાભાગના ઘટકો સામેલ છે. આ વ્યાખ્યા લોકોને 'સ્વદેશી' કહેવા માટે સમય લાયકાત આપે છે, એટલે કે, "વજિય અથવા સંસ્થાનવાદ અથવા વર્તમાન રાજ્યની સરહદોની સ્થાપના સમયે". વર્તમાન દેશના વસાહતીકરણ અથવા રચનાના સમયગાળાના સંકેત હોવાના કારણે ચોક્કસ ગુણો છે, પરંતુ અમુક જૂથોને 'સ્વદેશી' તરીકે અલગ કરવા અને સમયગાળા સંકેતને સંતોષતા અન્યને વંશમાંથી બાકાત રાખવાથી સમસ્યાઓ ઊભી થઈ શકે છે.

વર્લ્ડ ઈન્ટેલેક્ટ્યુઅલ પ્રોપર્ટી ઓર્ગેનાઈઝેશન (WIPO) બે દાયકાથી વધુ સમયથી આંતર-સરકારી સમિતિની એજન્સી દ્વારા પરંપરાગત જ્ઞાનના રક્ષણ માટે સંભવતિ આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂની સાધન(ઓ) પર ચર્ચા કરી રહ્યું છે. આ સમિતિની બેઠકોમાં સ્થાનકિ લોકોના પ્રતનિધિચિો નર્ણીક્ષક તરીકે ભાગ લે છે. જો કે, સંસ્થાએ આ શબ્દને ઔપચારકિ રીતે વ્યાખ્યાયતિ કર્યો નથી. પરંતુ સમિતિ દ્વારા વચિારણા હેઠળ પરંપરાગત જ્ઞાનના રક્ષણ પરના કાયદાકીય સાધનની મુસદ્દા માહતિમાં, 'પરંપરાગત જ્ઞાન'ની વ્યાખ્યા કરતી વખતે 'સ્વદેશી' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે:

પરંપરાગત જ્ઞાન એ સ્વદેશી [લોકો], સ્થાનકિ સમુદાયો અને/અથવા [અન્ય લાભાર્થીઓ] માંથી ઉદ્ભવતા જ્ઞાનનો સંદર્ભ આપે છે જે ગતશિલ અને વકસિતિ હોઈ શકે છે અને તે ભૌદ્ધકિ પ્રવૃત્તિ અનુભવો, આધ્યાત્મકિ માધ્યમો, અથવા પરંપરાગત સંદર્ભમાં અથવા તેની આંતરદૃષ્ટનિ પરણિામ છે, જે જમીન અને પર્યાવરણ સાથે જોડાયેલ હોઈ શકે છે, જેમાં જ્ઞાન-કેવી રીતે, ક્રોશલ્ચ, નવીનતાઓ, પ્રથાઓ, શક્ષિણ અથવા શક્ષિણનો સમાવેશ થાય છે.²⁷

ચોરસ કૌસવાળી અભવિ્યકતચિોને હજુ સુધી સર્વસંમતપિરાપ્ત થઈ નથી. 'સ્વદેશી લોકો' વાક્યમાં 'લોકો' એ એક એવો વવિાદાસપદ શબ્દ છે જ્યારે તે 'સ્વદેશી' દ્વારા લાયક છે.

વરલ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશન (ડબ્લ્યુએચઓ) એ નીચેની શરતોમાં આરોગ્યસંભાળ સેવાઓની જોગવાઈના સંદર્ભમાં ‘સુવેદશી વસ્તી’ વાક્યને પણ વ્યાખ્યાયતિ કર્યું છે: “સમુદાય કે જેઓ ભૌગોલિક રીતે અલગ પરંપરાગત રહેઠાણો અથવા પૂર્વજોના પ્રદેશોની અંદર રહે છે અથવા તેની સાથે જોડાયેલા છે, અને જેઓ પોતાની જાતને એક વશિષ્ટ સાંસ્કૃતિક જૂથના ભાગ તરીકે ઓળખાવે છે, જે આધુનિક રાજ્યોની રચના અને વર્તમાન સરહદો વ્યાખ્યાયતિ કરવામાં આવી તે પહેલાં વસિતારમાં હાજર જૂથોમાંથી ઉતરી આવ્યા હતા. તેઓ સામાન્ય રીતે સાંસ્કૃતિક અને સામાજિક ઓળખ અને સામાજિક, આરથક, સાંસ્કૃતિક અને રાજકીય સંસ્થાઓ જાળવી રાખે છે, જે મુખ્ય પ્રવાહ અથવા પ્રભાવશાળી સમાજ અથવા સંસ્કૃતિથી અલગ હોય છે”.²⁸

‘સુવેદશી લોકો’ ની એક સરળ વ્યાખ્યા એ છે કે તેઓ “અનાદિકાળથી તમામ ખંડોમાં વસવાટ કરનારા લોકો છે. ²⁹ તેઓ તેમની ભૂમિપર રહે છે, તેમના સાંસ્કૃતિક મૂલ્યોને જાળવી રાખે છે, તેમના પર્યાવરણની જાળવણી અને ખેતી કરે છે અને સદીઓથી તેમની પરંપરાઓને જીવંત રાખે છે.³⁰ આ કોઈ પણ રાજકીય અસર વાનિાનું છે અને ‘આદજિતિ’ ‘જૂથ’ ‘સમુદાય’ વગેરે જેવા શબ્દોને ટાળે છે અને સમાવેશ માટે છેલ્લુ વર્ષ અથવા સમયગાળો સૂચવતો નથી, સવાય કે તેઓ તે વસિતારોમાં ખૂબ જ લાંબા સમયથી રહેતા હોવા જોઈએ.

ભારતીય વસ્તી: ઐતહાસિક સ્થળાંતર

તાજેતરની સદીઓમાં ભારતમાં કોઈ મોટા પાયે લોકોનો વસવાટ જોવા મળ્યો નથી. ભારતમાં છેલ્લું મોટું સ્થળાંતર, ડેટગિ માટે ડીએનએનો ઉપયોગ કરતા તાજેતરના અભ્યાસો મુજબ, 1000 BCE³² પહેલાનું હતું. તે પહેલા, અલગ-અલગ સમયે ઇમગ્રેશનના વવિધિ મોજા થયા હતા. ભારત સરકારનું એક પેપર ભારતમાં સ્થળાંતરના મોજાનું વર્ણન આ રીતે કરે છે:

“યુરોપોહસ લોકો (કદાચ ટોચેરયિનસ)નું વસિતરણ લગભગ 3800 વર્ષ પહેલાં શરૂ થયું હતું. અને, કદાચ 1000 વર્ષ (અથવા વધુ) અગાઉ, યુરલસની દક્ષણિ, કાળા સમુદ્રની ઉત્તરે અને પશ્ચમિ કઝાકસિતાનમાં આવેલા ઓએસસિમાંથી ઈન્ડો-યુરોપયિન વક્તાઓ પશ્ચમિ અને પૂર્વીય દશિમાં આગળ વધ્યા અને અંતે દક્ષણિ તરફ ગયા, સાથે ભળી ગયા હતા (સંભવતઃ) દરવડિયિન અથવા દક્ષણિ એશિયાના અન્ય મૂળ રહેવાસીઓ.”³³

આ પછી ભારતમાં લોકોનો કોઈ મોટો ધસારો થયો નથી. ત્યારથી દેશના ઘણા ભાગોમાં વર્તમાન શાસન ઘણી વખત બદલાયું છે. તેમના શાસનના અંતે દેશ છોડનારા એકમાત્ર શાસકો અંગ્રેજો હતા. અન્ય ભારતીય સમાજ અને સંસ્કૃતિમાં સમાઈ ગયા. આદવિસી સહિતિ વવિધિ ધર્મો અને જાતચિોના લોકો

દેશના નાના કે મોટા ભાગોમાં પ્રભુત્વ ધરાવે છે. વશિવાસની બહુમતી એ આદવાસી અને બનિ-આદવાસીઓ બંનેની સામાન્ય ઘટના છે. સદીઓ દરમિયાન, ભારતમાં એક અનન્ય સંયુક્ત સંસ્કૃતિ ઉભરી આવી હતી. તે એક સંસ્કૃતિ છે જે એકતામાં વવિધિતાને પ્રતબિબિતિ કરે છે.

પુરાતત્વીય ખોદકામ, નૃવંશશાસ્ત્ર, ભાષાશાસ્ત્ર અને આનુવંશકિ અનુક્રમ પર આધારતિ તાજેતરના અભ્યાસોએ ભારતમાં હોમો સેપિયનસના મુખ્ય સ્થળાંતરની એક કરતાં વધુ તરંગોને ઓળખી કાઢ્યા છે.³⁴ પ્રથમ લહેર એવા લોકોની હતી જેઓ લગભગ 70,000 વર્ષ પહેલાં આફ્રિકામાંથી બહાર આવ્યા હતા. અને પશ્ચિમિ એશિયા, ભારત, દક્ષિણ પૂર્વ એશિયા અને ઓસ્ટ્રેલિયામાં સ્થળાંતર કર્યું. તેઓ લગભગ 65,000 વર્ષ પહેલાં ભારતમાં પ્રવેશ્યા હશે. નાના આંદામાનમાં ઓગે આદજિતનિ લોકો, જેમની કુલ સંખ્યા હવે 100 થી ઓછી છે, તેઓને આ જૂથના વંશજ ગણવામાં આવે છે. તેમની શારીરકિ રૂપરેખા ઓસ્ટ્રેલિયન આદવાસીઓ સાથે તુલનાત્મક છે. ડેવડિ રીક (2018) એ અવલોકન કર્યું હતું કે આ લોકો "યુરેશિયન મુખ્ય ભૂમનિ લોકોથી હજારો વર્ષોથી અલગ હતા."³⁵ જો કે, આનુવંશકિ રીતે, વર્તમાન ભારતીય વસ્તીનો પાયો એ પ્રથમ જૂથ છે જે આફ્રિકામાંથી બહાર આવ્યું છે. આજે આપણા જીનોમ-વ્યાપી વંશના અડધા અને બે તૃતીયાંશ આ જૂથમાંથી આવે છે (જોસેફ:2018); [લગભગ તમામ પ્રદેશો, તમામ ભાષાકીય જૂથો અને દેશના તમામ જાતચિો અને જનજાતચિો પ્રથમ ભારતીયોની આનુવંશકિ છાપ ધરાવે છે, જેમ કે વૈજ્ઞાનકિ અભ્યાસોએ વારંવાર બતાવ્યું છે"³⁶. સ્થળાંતરની બીજી લહેર ઈરાનના ઝાગ્રોસ પ્રદેશમાંથી હતી, જેઓ મોટાભાગે ખેડુતો હતા. પશ્ચિમિ યુરેશિયન લોકોનું ભારતમાં મોટા પાયે સ્થળાંતર કાંસ્ય યુગમાં (9000 - 7000 વર્ષ પહેલાં) અથવા પછી હતું. યુરેશિયન લોકો કે જેઓ પાછળથી ભારતમાં અગાઉના વસાહતીઓ સાથે ભળી ગયા હતા તે એવા લોકો હતા જેઓ અલગ-અલગ સ્થળોએ ભારતમાં સ્થળાંતર કરતા પહેલા લાંબા સમય સુધી મેદાન પર રોકાયા હતા. સ્થળાંતરની ત્રીજી લહેર દક્ષિણ પૂર્વ એશિયામાંથી આવી હતી જેણે મુંડારી અને ખાસી જેવી ઓસ્ટ્રો-એશિયાટીક ભાષાઓ લાવ્યાં હતાં. 2000 અને 1000 બીસીઈ (જોસેફ: 2018)ની વચ્ચે સ્ટેપ્સના ઈન્ડો-યુરોપિયન ભાષા બોલતા પશુપાલકો દ્વારા ભારતમાં સ્થળાંતરની છેલ્લી મોટી લહેર હતી.

નરસમિહન તેમજ અન્યના અનુસાર (2018), [આવશ્યક રીતે હાલના પૂર્વીય અને દક્ષિણ એશિયનોના તમામ વંશ (દક્ષિણ એશિયનોમાં પશ્ચિમિ યુરેશિયન-સંબંધતિ મશિરણ પહેલા) એક કાલ્પનકિ એકલા પૂર્વ તરફના પ્રસારમાંથી ઉતરી આવ્યા છે, જેણે વંશના ટૂંકા ગાળામાં વધારો કર્યો હતો. AASI (પ્રાચીન પૂર્વજ દક્ષિણ ભારતીય), પૂર્વ એશિયનો, ઓગે અને ઓસ્ટ્રેલિયનો"³⁷ તરફ દોરી જાય છે. તેમના 2019ના પેપર નરસમિહન તેમજ અન્ય દર્શાવે છે કે આધુનકિ દક્ષિણ એશિયનોમાં વંશનો પ્રાથમકિ સ્ત્રોત ઈરાન અને દક્ષિણપૂર્વ

એશિયાના પ્રારંભિક શિક્ષિરીઓ સાથે સંબંધિતિ લોકો વચ્ચેનો પ્રાગૈતહિસકિ આનુવંશકિ ઢાળ છે.³⁸ ડેવડિ રીક (2018) જેમણે તેનો વગિતવાર અભ્યાસ કર્યો ડીએનએ પર આધારતિ ભારતીય વસ્તીએ બે પ્રવાહો શોધી કાઢ્યા છે, એટલે કે, પૂર્વજો દક્ષિણ ભારતીયો (ASI) અને પૂર્વજ ઉત્તર ભારતીયો (ANI)³⁹ જેમાંથી હાલની વસ્તી ઉતરી આવી છે. તેમના અભ્યાસમાંથી એ બહાર આવ્યુ હતુ કે "મુખ્ય ભૂમિભારતમાં આજે દરેક જણ પશ્ચમિ યુરેશિયનો સાથે સંબંધિતિ વંશના વવિધિ પ્રમાણમાં હોવા છતાં, અને પૂર્વ એશિયા અને દક્ષિણ એશિયાની વવિધિ વસ્તી સાથે વધુ નજીકથી સંબંધિતિ વંશનું મશિરણ છે. ભારતમાં કોઈ જૂથ આનુવંશકિ શુદ્ધતાનો દાવો કરી શકે નહીં. (ભાર ઉમેર્યો)⁴⁰ આ મશિરણ 20 થી 80 ટકા સુધીનું છે. રીક અવલોકન કરે છે કે મુખ્ય ભૂમિના લોકોમાં, કોઈપણ જૂથ મશિરણથી અપ્રભાવતિ નથી, જાતવિયવસ્થાની બહાર રહેતા બનિ-હનિદુ આદવિસી વસ્તી સહિતિ, ઉચ્ચતમ નથી અને સૌથી નીચી જાતવિણ નથી." (2008) ભારતમાં જાતવિરથા માત્ર 3,000-5,000 વર્ષ જૂની છે અને માનવ ઉત્ક્રાંતિસમયની તુલનામાં તે સમયગાળો એકદમ તાજેતરનો છે તે ધ્યાનમાં લેતાં, જાતવિરથાએ ભારતીય વસ્તીના આનુવંશકિ સ્થાપત્ય પર મજબૂત અસર કરી ન હોય અને તે છે. જાતવિએ સામાજકિ સાંસ્કૃતકિ સીમાઓમાં નોધપાત્ર પ્રમાણમાં જનીન પ્રવાહ. તેમના અભ્યાસ મુજબ, સામાજકિ સાંસ્કૃતકિ પૃષ્ઠભૂમકિરતાં ભૌગોલકિ અંતર ફિલિજેનેટકિ સંબંધ પર વધુ શક્તિશાળી અસર કરે છે.⁴¹ ત્રિપાઠી તેમજ અન્ય અભ્યાસોના આધારે, જોકે, દરવડિયન-ભાષી લોકોને ભારતના સૌથી જૂના રહેવાસીઓ તરીકે પ્રસ્તાવતિ કરે છે જેઓ લગભગ 10,000-15,000 વર્ષ પહેલાં ભારતમાં પ્રવેશ્યા હતા. તેમના મતે, લગભગ 4,000 વર્ષ પહેલાં મધ્ય એશિયાના મેદાનોમાંથી પશુપાલકોનું આગમન એ વધુ સ્થળાંતર હતું અને તેઓ તેમની સાથે ઈન્ડો-યુરોપિયન ભાષાઓ લાવ્યા હતા. આ તમામ આનુવંશકિશાસ્ત્રીઓ જે નરિણાયક મુદ્દો લાવે છે તે એ છે કે ભારતીય વસ્તી વવિધિ જનીનોનું મશિરણ, પરંતુ જાતવિઓ અને જનજાતવિઓમાં છે.

વશિવમાં બીજા ફરમની સૌથી મોટી વસ્તી સાથે, ભારત વવિધિ જૂથોનું મનોરંજન કરે છે જેમાં તેમની વચ્ચે વવિધિતાઓ છે. આવી બનિનતા ભાષાઓ અને બોલીઓમાં, ધાર્મકિ વવિધિઓ અને સામાજકિ વ્યવહારોમાં, વગેરેમાં હોઈ શકે છે. દેશની ભૌગોલકિ વશિષતાઓએ પણ આ વવિધિતામાં ફાળો આપ્યો છે. સમય જતાં, આ જૂથો દેશના વવિધિ ભાગોમાં સ્થાયી થયા અને પોતાને વશિષ્ટ બનાવ્યા હતા. નરિધારતિ ભૌગોલકિ વસિતારની અંદર પણ, ઘણી વખત, વ્યક્તિ વવિધિ સાંસ્કૃતકિ અને સામાજકિ જૂથો શોધી શકે છે. તેમનો આરથકિ અને સામાજકિ વકિસ પણ અલગ-અલગ હતો. દેશની આઝાદી સમયે, સામાજકિ અને આરથકિ રીતે પછાત જૂથોના વકિસ તરફ ધ્યાન આકર્ષતિ થયું અને ભારતના બંધારણે તેમના સામાજકિ-આરથકિ વકિસ માટે વશિષ જોગવાઈઓ કરી હતી.

વસ્તી ગણતરીના દસ્તાવેજો

આઝાદીના ઘણા સમય પહેલા, ભારતના લોકોના વર્ગીકરણે સરકાર માટે સમસ્યાઓ ઊભી કરી છે, ખાસ કરીને બ્રિટિશ વહીવટકર્તાઓ દ્વારા શરૂ કરાયેલ દાયકાની વસ્તી ગણતરી માટે કારણ કે "ભારતમાં સંસ્કૃતિના તમામ તબક્કામાં લોકો જોવા મળે છે"⁴². 1872ની સેન્સ હાઉસ રજિસ્ટરમાં 'જાતિ અથવા વર્ગ' શબ્દોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે 'જાતિ' દર્શાવવા માટે પણ જરૂરી હતું. તે વસ્તીગણતરી પણ મુખ્ય સમુદાયોથી અલગ રહેતા અને મોટાભાગે વચિરતી અથવા અર્ધ-વચિરતી જીવનશૈલીને અનુસરતા અને મુખ્ય પ્રવાહોથી અલગ સાંસ્કૃતિક અને ધાર્મિક પ્રથાઓ અને સંસ્કારો ધરાવતા લોકોના જૂથોનો સંદર્ભ આપવા માટે 'એબોરજિનિલ ટ્રાઇબ્સ' જેવા લેબલનો ઉપયોગ કરે છે. જોકે 1881ની વસ્તી ગણતરીમાં માત્ર 'જાતિ' હતી અને 'વર્ગ' નહીં અને તે પણ જોઈ નહોતું; અન્ય ધર્મોના કસિસામાં, લોકોએ વસ્તી ગણતરીની સૂચિમુજબ 'સંપ્રદાય' દર્શાવવો જરૂરી હતો. 1891ની વસ્તી ગણતરીની સૂચિમાં ધર્મ માટે જાતિ અને જાતિના વર્ગીકરણ અને સંપ્રદાયનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

શરૂઆતમાં આદિજાતિસારી રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી ન હતી. દાસ ગુપ્તા, સંજુક્તા (2019) જણાવે છે કે વસાહતી વહીવટીતંત્રે ત્રણ વસ્તી ગણતરીના અનુભવ પછી, વીસમી સદીની શરૂઆતમાં, એક આદિજાતિ "કુટુંબોનો સમૂહ અથવા સામાન્ય નામ ધરાવતા પરવારોના જૂથો તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવાનું સાહસ કર્યું હતું જે એક નયિમ તરીકે કોઈ ચોક્કસ વ્યવસાય દર્શાવતું નથી; સામાન્ય રીતે પૌરાણિક અથવા ઐતહાસિક પૂર્વજ અને પ્રસંગોપાત પ્રાણીમાંથી સામાન્ય વંશનો દાવો કરે છે, પરંતુ દેશના કેટલાક ભાગોમાં સગપણની પરંપરાઓ કરતાં રક્ત-વિવિદની જવાબદારીઓ દ્વારા એકસાથે રાખવામાં આવે છે; સામાન્ય રીતે તે જ ભાષા બોલે છે, અને કબજો કરે છે, વ્યવસાય કરે છે અથવા દેશના ચોક્કસ પ્રદેશ પર કબજો કરવાનો દાવો કરે છે."⁴³ તે કહે છે કે અંગ્રેજોએ આદિવાસીઓ, વનવાસીઓ, અસંસ્કારી અને "અર્ધ-અસંસ્કારી" લોકોને સફેદ વંશીય શરેષ્ઠતાના વશિવ દૃષ્ટિકોણને પ્રતિબિંબિત કર્યા હોય તેવું લાગે છે.

1901ની વસ્તી ગણતરીમાં, 'જનજાતિ' (ટ્રાઇબ્સ) શબ્દ નીચેના વર્ગીકરણમાં પ્રવેશે છે, [હિંદુઓ અને જૈનોની જાતિ, જનજાતિ અથવા અન્યની જાતિ] વસ્તી ગણતરી સૂચિના નંબર 8 પર. આ વર્ગીકરણ 1911ની વસ્તી ગણતરીમાં ચાલુ રહ્યું હતું. 1921, 1931 અને 1941ની વસ્તીગણતરીમાં વર્ગીકરણ 'વંશ, જનજાતિ અથવા જાતિ'નો ઉપયોગ કોઈપણ ધાર્મિક અર્થ વગર કરવામાં આવ્યો હતો. 1951 ની આઝાદી પછીની પ્રથમ વસ્તી ગણતરીમાં, 'વશિષ્ટ જૂથો' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો અને આસામ રાજ્ય માટે

પણ, ગણતરીકારો દ્વારા લોકોને પૂછવામાં આવતો એક પ્રશ્ન હતો "શું તમે આસામના સ્વદેશી વ્યક્તિ છો?", આમાં કસિસામાં, સ્વદેશી શબ્દ આસામ રાજ્ય માટે વશિષ્ટિ હતો અને સામાન્ય રીતે ભારત માટે નહીં. તે સમયે, સમગ્ર ઉત્તર પૂર્વ આસામ રાજ્યનો ભાગ હતો અને ત્યાં મોટી સંખ્યામાં જાતશિઓ હતી જેઓ રાજ્યના વવિધિ ભાગોમાં પ્રભુત્વ ધરાવે છે અને ત્યારબાદ ઉત્તર પૂર્વ રાજ્યોના પુનરગઠનનો આધાર બનાવે છે. 1961 થી 2011 સુધી, વસ્તી ગણતરીમાં, એસસી અને એસટીની સ્થિતિદર્શાવવાની હતી.⁴⁴ આ શું સૂચવે છે કે આદિજાતિની વસાહતિઓથી અલગ પાડતી આદિવાસી તરીકે ગણવામાં આવતી નથી. ફકીકતમાં, ભારતની 2001ની વસ્તી ગણતરીના ધર્મ પરના અહેવાલમાં આદિવાસી લોકોની આસ્થાઓ અને ધાર્મિક વધિશિઓનો સંદર્ભ આપવા માટે 'સ્વદેશી' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, જે કોઈ મોટા ધર્મનો ભાગ નથી.

બંધારણ સભાની ચર્યાઓ

બંધારણ સભાની ચર્યા (1946-1949) દરમિયાન આદિવાસીઓનો મુદ્દો સામે આવ્યો હતો. તત્કાલીન બહિર (હાલનું ઝારખંડ)ના શ્રી જયપાલ સંહિ⁴⁵ આદિવાસીઓના પ્રવક્તા હતા, જેઓ વવિધિ રીતે પછાત જાતશિઓ, આદમિ જાતશિઓ, ગુનાહિતિ જાતશિઓ અને જંગલી તરીકે ઓળખાતા હતા. તેમણે દલીલ કરી હતી કે આ સંધિ ખીણના લોકો હતા અને અન્ય લોકો ઘુસણખોરો છે.⁴⁶ તેમણે રામગઢ ખાતે 53મી અખલિ ભારતીય કોગ્રેસની આયોજન સમતિની અધ્યક્ષ તરીકે ડૉ. હાલનું ઝારખંડ કે ત્યાંના લોકોને ભારતના મૂળ રહેવાસીઓ તરીકે ગણવામાં આવે છે.⁴⁷ જયપાલ સંહિ 'આદિવાસી' અથવા આદિવાસી શબ્દ પસંદ કર્યો. તેમણે વધિનસભાના અધ્યક્ષને કહ્યું કે:

"હું ઈચ્છું છું કે તમે તમારી અનુવાદ સમતિની સૂચના આપો કે અનુસૂચિતિ જનજાતિની ભાષાંતર આદિવાસી (જેનો અર્થ મૂળ રહેવાસીઓ અથવા સ્થાનકિ લોકો) હોવો જોઈએ. આદિવાસી શબ્દની કૃપા છે ... આ જૂનું અપમાનજનક ઉપનામ બંજતી (વનવાસીઓ) શા માટે વપરાય છે ..."⁴⁸

જોકે, તેમનો પ્રસ્તાવ સ્વીકારવામાં આવ્યો ન હતો. એસેમ્બલીના અન્ય સભ્ય, વશિવનાથ દાસે 'આદિવાસી' શબ્દના ઉપયોગ સામે જોરથી વરિધ કર્યો કે તે અલગતાવાદી વલણોને પ્રોત્સાહન આપે છે. તેમણે કહ્યું કે:

મે શ્રી ઠકુર બાપાને વનિતી કરી છે કે, દેશને આ દુર્ભાગ્યપૂર્ણ અભવિયક્તિ 'આદિવાસીઓ'માંથી બચાવો. જ્યાં સુધી તમે આવા શબ્દોને ઓળખો છો ત્યાં સુધી તમે તજાવતો ફેલાવવાનું ચાલુ રાખો છો અને આ શ્રેણી ફેઠળ આવવા માંગતા અરણ્યો અથવા જંગલી બ્રાહ્મણો જેવા ઘણા લોકો જોશો. તેથી હું વનિતી કરું છું ... આપણી ભૂમિમાં અલગતાવાદી વલણોને પ્રોત્સાહિતિ કરતી

આ ભેદભાવોને કાયમી ન રાખવા. આ શરૂાપે જ ભારતને આટલા લાંબા સમય સુધી વભિજીત રાખ્યું છે.⁴⁹

કે.એમ. મુનશીએ પણ ‘આદભિાસી’ શબ્દના ઉપયોગ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો અને કહ્યું હતું કે અનુસૂચિતિ જનજાતની સમસ્યાઓ એક પ્રાંતથી બીજા પ્રાંતમાં અલગ પડે છે, ડિકટલીકવાર તો જલિલાથી જલિલામાં પણ⁵⁰. તેમણે કહ્યું કે:

દરેક પ્રાંતની પોતાની ઘણી અનુસૂચિતિ જાતથિો છે. આ દરેક જાતથિો અન્ય વંશીય રીતે તેમજ ભાષાના દૃષ્ટકોણથી, સામાજકિ અને ધાર્મકિ રીતરવિાજોના દૃષ્ટકોણથી અલગ છે. એક આદજિાતિઅને બીજી જાતવિચ્યે કંઈ સામ્ય નથી. મારા પોતાના પ્રાંતમાં, પાંચ જાતથિો છે, જે આ બંધારણ હેઠળ અનુસૂચિતિ જનજાતિ છે. દુબળા, ભીલ, કોળી, બરદાસ અને ગોડ. ... તેઓ એકબીજાથી સંપૂર્ણપણે અલગ છે. મને ખાતરી છે કે બહિરના સંતાલ, બોમ્બેના ગોડ અથવા ભીલ અને આસામના નાગાઓ એક જ વંશીય, ધાર્મકિ અથવા સામાજકિ જૂથના સભ્યો છે તે મત સાથે કોઈ સહમત નહી થાય. તેઓ વવિધિ પ્રકારની સભ્યતાઓ અને વવિધિ ભૌગોલકિ સમયગાળા સાથે સંબંધિત છે અને તેમને દેશના બાકીના સ્તરે લાવવા માટે વવિધિ વચિારણાઓ લાગુ કરવામાં આવે તે જરૂરી છે. તેમને બધાને આદવિાસીઓ કહેવા અને તેમને એકસાથે જૂથ કરવા કારણ કે એક સમુદાય માત્ર પોતાનામાં જ અસત્ય નથી, પરંતુ આદવિાસીઓ માટે સંપૂર્ણપણે વનિાશક હશે. ... આદવિાસીઓ આ દેશમાં એક સભાન કોર્પોરેટ નથી, સમગ્ર સામૂહકિ છે...”

ડૉ. બી. આર. આંબેડકરે કે.એમ. મુનશીના વલણને સમર્થન આપ્યું અને કહ્યું કે જ્યારે રાષ્ટ્રરપતથિ તેમને પૂછ્યું કે શું તેઓ કંઈ કહેવા ઈચ્છે છે: “શરી. મુનશીએ જે કહેવાની જરૂર હતી તે બધું કહ્યું છે અને મને નથી લાગતું કે હું ઉપયોગી રીતે કંઈ ઉમેરી શકું.”⁵¹

ચર્યાના અંતે, અનુસૂચિતિ જનજાતિ દર્શાવવા માટેની આદવિાસી અભવિયકૃતિ નકારી કાઢવામાં આવી હતી અને બંધારણ ક્યાંય પણ આદવિાસી શબ્દનો ઉપયોગ કરતું નથી. બંધારણના હનિદી સંસ્કરણમાં વપરાયેલ જનજાતનિ ભાષાંતર જનજાતિ છે આદવિાસી નહી.⁵²

જોકે, વધિાનસભાએ આદવિાસીઓના વકિસના મુદ્દા પર વ્યાપક ચર્યા કરી હતી. આ અંગે અભ્યાસ કરવા અને ભલામણો કરવા માટે તેણે એક વશિષ પેટા સમતિનિ રચના કરી હતી. ભારતનું બંધારણ જે મૂળભૂત અધકિર તરીકે સમાનતાનો અધકિર ધરાવે છે⁵³ તમામ લોકો માટે ઉપલબ્ધ છે તે સામાજકિ અને આરથકિ રીતે વંચતિ જૂથો માટે ચોક્કસ વશિષ સારવારની પણ જોગવાઈ કરે છે, જેને તે અનુસૂચિતિ જાતિઅને અનુસૂચિતિ જનજાતિતરીકે વરગીકૃત કરે

છે. સમયાંતરે જારી કરાયેલા ચોક્કસ આદેશો મુજબ, હાલમાં, અનુસૂચિત જાતિ (એસસી) અને અનુસૂચિત જનજાતિ (એસટી) માં 28 રાજ્યો અને 8 કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં 1,108 જાતિઓ અને 22 રાજ્યોમાં 705 જાતિઓ છે. તેમના વક્રિસ માટે સરકારે અનેક હકારાત્મક અને વક્રિસ કાર્યક્રમો લીધા છે. શરૂઆતમાં, બંધારણમાં એસસી અને એસટી માટે 10-વર્ષની અનામતની જોગવાઈ હતી, જેના દ્વારા વધિનસભા દ્વારા એવું માનવામાં આવતું હતું કે તેઓ અન્ય લોકોની જેમ આર્થિક અને સામાજિક વક્રિસના સમાન સ્તરે પહોંચશે, પરંતુ આરક્ષણ સમયાંતરે લંબાવવામાં આવ્યું છે. જેમ જેમ સમય આગળ વધતો ગયો તેમ, અન્ય પછાત જાતિઓ જેવા અન્ય જૂથો પણ સરકારી નોકરીઓ વગેરેમાં અનામત માટેની વનિતીઓ સાથે આવ્યા કારણ કે તેઓને લાગ્યું કે તેઓ તેમાં પાછળ છે. સામાજિક અને આર્થિક પછાતતા એ આવા આરક્ષણ માટે મુખ્ય માપદંડ છે અને વંશીયતા નથી.

અનુચ્છેદ 366 (24) અને 366 (25) [ડ્રાફ્ટ બંધારણની કલમ 303(1)] અનુક્રમે એસસી અને એસટીની બંધારણમાં વ્યાખ્યાત્મક કલમો છે. અનુચ્છેદ 366 (24) કહે છે કે એસસીએ "આવી જાતિઓ, જાતિઓ અથવા જનજાતિઓ અથવા આવી જાતિઓ, જાતિઓ અથવા જનજાતિઓમાંના જૂથોના ભાગો છે જેને કલમ 341 હેઠળ અનુસૂચિત જાતિતરીકે ગણવામાં આવે છે". એ જ રીતે, કલમ 366 (25) કહે છે કે એસટીએ "આવી જાતિઓ અથવા આદવાસી સમુદાયો, અથવા આવા જનજાતિ અથવા આદવાસી સમુદાયોના ભાગો અથવા જૂથો છે જેને કલમ 342 હેઠળ અનુસૂચિત જનજાતિતરીકે ગણવામાં આવે છે." કલમ 341 અને 342 એવી જોગવાઈઓ છે જે રાષ્ટ્રપતિની આવી જાતિઓ અને જનજાતિઓને સૂચિત કરવાનો અધિકાર આપે છે. આવી જાતિઓ અને જાતિઓ માટે ક્યાંય વંશીયતાને માપદંડ બનાવવામાં આવ્યો નથી. શ્રી જયપાલ સિંહિ, સભ્ય જેમણે આદવાસીઓ માટે જોરદાર દલીલ કરી હતી, જોકે, આખરે બંધારણને તેમનો અવશિવસનીય ટેકો આપ્યો હતો. તેમણે કહ્યું કે:

હું જાણું છું કે આદવાસીઓને લગતી ઘણી બાબતો છે જે બંધારણમાં લખેલી નથી. ઉદાહરણ તરીકે, અમને હજુ સુધી ખબર નથી, સાહેબ, પ્રદેશોના સમયપત્રકના પ્રશ્નને રાષ્ટ્રપતિકેવી રીતે હાથમાં લેશે. ઉદાહરણ તરીકે, વવિધિ અનુસૂચિત જનજાતિની કેવા પ્રકારની યાદી બનાવવામાં આવશે તે અમે જાણતા નથી. અમે હજુ સુધી જાણતા નથી કે કેન્દ્ર તરફથી સંકલિત વહીવટ થશે કે કેમ જેથી વવિધિ પ્રાંતોમાં જ્યાં અમારી પાસે અનુસૂચિત જનજાતિ છે, ત્યાંના કામને નચિત્રતિ અને નરિદેશિતિ કરવામાં આવશે. આમાંની કોઈપણ બાબતોનો ઉલ્લેખ નથી અને તેમ છતાં મને કહેવા માટે પૂરતો વશિવાસ છે કે હું અનુસૂચિત જનજાતિતેમજ અન્ય લોકો માટે એક સારા ભવષિયની રાહ જોઈ રહ્યો છું, કારણ કે તે આપણા માટે આપણા દેશનું ભવષિય ઘડવાનું કે ખરાબ કરવાનું છે. બંધારણ બનાવવા

અથવા તેને અયોગ્ય કરવા માટે. સાહેબ, તે ભારે વશિવાસથી હું બંધારણને માડું અયોગ્ય સમરથન આપું છું.⁵⁴

એસસી અથવા એસટી માટે અન્ય જાતચિંતો અને જનજાતચિંતોથી અલગ લાયકાત 'સ્વદેશી લોકો' એ ભારતના બંધારણમાં કોઈ આધાર વાનિ છે અને તે પછીની પ્રગતિ છે. જો કે, તેઓને તમામ ભારતીયોને લાગુ પડતા મૂળભૂત અધિકારો સવાય, બંધારણમાં જ કેટલાક વશિષ અધિકારો આપવામાં આવ્યા હતા, જે તે સમયે મોટાભાગના પશ્ચિમી દેશોમાં સમાન સ્થાન ધરાવતા લોકો સાથે ન હતા.

બંધારણ સભાએ ઉત્તર પૂર્વમાં (5મી, 6ઠી અને 7મી સપ્ટેમ્બર 1949ના રોજ) આદવાસીઓ પર પણ વ્યાપક ચર્ચા કરી હતી, પરંતુ આ ચર્ચાઓ ઉત્તર પૂર્વમાં (બંધારણની છઠી સૂચિના આદવાસી વસિતારોના વહીવટ સાથે સંકળાયેલી હતી અને તેના પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું ન હતું. શબ્દ 'આદવાસી'. બંધારણે 'જનજાતિ'ની વ્યાખ્યા કરી નથી.⁵⁵

જ્યારે અનુસૂચિત જાતચિંતો ફક્ત હિંદિ અથવા બૌદ્ધ અથવા જૈન અથવા શીખ ધર્મને લાગે વળગે છે, ત્યારે અનુસૂચિત જનજાતિ કોઈપણ ધર્મની હોઈ શકે છે. ભારતના લોકોમાં એસસી અને એસટી બંને સામાજિક અને આર્થિક રીતે સૌથી પછાત છે. જાતના માપદંડો કડક છે અને જન્મથી નક્કી થાય છે. વ્યક્તિપોતાની જાતિબદલી શકતી નથી. આદવાસીઓ સાથે પણ આવું જ છે. કેટલાક લેખકો ભારતના તમામ આદવાસી લોકો માટે 'આદવાસી' શબ્દનો ઉપયોગ કરે છે તે સમજણના આધારે કે તેઓ દેશના મૂળ રહેવાસીઓ હતા અને અન્ય લોકો પાછળથી વસાહતી હતા. આ ભારત પરના અમુક દેશોમાં ચોક્કસ વાસ્તવકિતાઓને ફોસ્ટ કરી રહ્યું છે અને તે કોઈપણ દસ્તાવેજી ઐતહાસિક તથ્યો પર આધારિત નથી, કારણ કે પ્રશ્નનો સમયગાળો નોંધેલા ઇતહાસની શરૂઆત પહેલાનો હતો અને સંભવતઃ માનવો દ્વારા લખાણ વકિસાવવામાં આવે તે પહેલાનો હતો. તે માટે, કોઈપણ જૂથ અથવા વ્યક્તિઓના સમુદાય માટે અધિકૃત રીતે દાવો કરવો સરળ રહેશે નહીં કે તેઓ સમગ્ર ભારતને બાજુ પર છોડીને, વર્તમાન ભારતના કોઈપણ નોંધપાત્ર ભાગમાં પણ પ્રથમ વસાહતી હતા, અને તેઓને એક જૂથ દ્વારા હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા. નવો સમુદાય. જમીનમાં પ્રથમ વસાહતી હોવાના દાવાની સ્થાપના વશિવસનીય પુરાવા અથવા તથ્યો પર આધારિત હોવી જોઈએ. પ્રાચીન ઇતહાસના કષેત્રમાં, પૂર્વ-ઐતહાસિક સમય સાથે સંબંધિત, આવા પુરાવાઓ મોટે ભાગે "અશ્મભિત, પ્રાચીન માનવ વસાહતોના પુરાતત્વીય ખોદકામ, મનુષ્યો દ્વારા બનાવેલ વવિધિ વસ્તુઓ, જેમ કે સાધનો" (ટોની જોસેફ:2018. પી.6). 19મી સદીના અંતમાં અને 20મી સદીની શરૂઆતમાં કરવામાં આવેલ આ પ્રકારનું ખોદકામ છે જેના કારણે એ શોધ થઈ કે સંધિ ખીણમાં 2600 BCE અને 1900 BCE વચ્ચે

સંસ્કૃતિહિતી. જો કે, તે સંસ્કૃતિની વક્રિસ કરનારા લોકોની વાસ્તવિક ઓળખ હજુ પણ નરિણાયક રીતે સ્થાપતિ થઈ નથી. ઈતહિસકારો તેને (સંધિ ખીણ અથવા હડપ્પન સંસ્કૃતિ)ને આદવિસી નહીં પણ શહેરી ગણાવે છે. ભારતમાં જનજાતથિ ઉત્તર અમેરકિ અથવા દક્ષણિ અમેરકિ અથવા ઓસ્ટરેલથિની જાતથિથી અલગ છે જેઓ 15મી સદી પછી તેમની જમીનો પર વજિય મેળવનારા લોકો દ્વારા તેઓ રહેતા હતા તે ભૂમિમિંથી ભગાડી ગયા હતા.

કોષ્ટક 1: મોટા પ્રમાણમાં એસટી વસ્તીવાળા રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો

રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત	રાજ્યની વસ્તીમાં એસટીની વસ્તીની ટકાવારી
રાજ્યો	
મિઝોરમ	94.5
નાગાલેન્ડ	86.5
મેઘાલય	86.1
અરુણાચલ પ્રદેશ	68.8
મણીપુર	40.9
સિક્કીમ	33.8
ત્રિપુરા	31.8
છત્તીસગઢ	30.6
ઝારખંડ	26.2
ઓરિસ્સા	22.8
મધ્યપ્રદેશ	21.1
કેન્દ્ર શાસિત	
લક્ષ્યદીપ (યુટી)	94.8
દાદરા અને નગર હવેલી	52.00

સ્ત્રોત: રજિસ્ટ્રાર જનરલ ઓફ ઇન્ડિયાની ઓફિસ. વસ્તીગણતરી 2011.

દરેક રાજ્યમાં એસટીની યાદી અલગ-અલગ હોઈ શકે છે, એટલે કે, એક રાજ્યમાં એસટી હોય તે સમુદાય બીજા રાજ્યમાં ન પણ હોય. તે સૂચતિ રાજ્ય યાદીઓ પર આધારતિ છે જે સ્થાનકિ પરસ્થિતિથિને ધ્યાનમાં લે છે. વાસ્તવમાં, એસટીની યાદીની સૂચના એ સતત પ્રકરથિ છે. યાદીઓ બનાવવામાં ધ્યાન રાખવામાં આવતા કેટલાક ધોરણો નીચે મુજબ છે, જે લોકુર સમતિ(1965)⁵⁶ દ્વારા નરિધારતિ કરવામાં આવ્યા છે:

- પ્રાચીન લક્ષણોનો સંકેત

- વશિષ્ટ સંસ્કૃતિ
- મોટા પ્રમાણમાં સમુદાય સાથે સંપર્કમાં સંકોચ
- ભૌગોલિક અલગતા, અને
- પછાતપણું.

હાલમાં તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં એસટી તરીકે સૂચિત સમુદાયોની કુલ સંખ્યા 705.57 છે આ રાજ્ય-વશિષ્ટ છે અને તેથી, લાભો મૂળ રાજ્યમાં ઉપલબ્ધ છે અને અન્ય રાજ્યોમાં નહીં.⁵⁸

આઝાદી બાદ એસટી વસ્તીનું પ્રમાણ વધ્યું છે. તે 1951ની વસ્તી ગણતરી મુજબ 5.6 ટકા હતી જ્યારે 2011માં 8.6 ટકા હતી. 2011માં એસટીની કુલ સંખ્યા 10,42,81,034 હતી. ચાર રાજ્યો અને બે કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં, તેઓ જબરજસ્ત બહુમતી બનાવે છે. 7 અન્ય રાજ્યોમાં તેઓ 20 ટકાથી વધુ વસ્તી ધરાવે છે જે કોષ્ટક 1 પરથી જોઈ શકાય છે:

આનો અર્થ એ થયો કે સંખ્યાબંધ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના વહીવટમાં એસટીનો સંભવતઃ નરિશાયક નવિસ છે.

જ્યારે પ્રાચીન સમયમાં એસટી એ મુખ્યત્વે ડુંગરાળ અને જંગલ વસિતારો અને આસપાસના વસિતારોમાં કબજો જમાવ્યો હશે, આધુનિક સમયમાં, તેઓ "મેદાન અને જંગલથી લઈને પહાડીઓ અને દુર્ગમ વસિતારો સુધીની વિવિધ પર્યાવરણીય અને ભૂ-આબોહવાની પરિસ્થિતિઓમાં રહે છે."⁵⁹ ગ્રામીણ અને શહેરી બંને વ્યવસ્થામાં જોવા મળે છે; 2011ની વસ્તી ગણતરી મુજબ, તેઓ ગ્રામીણ વસ્તીના 8.13 ટકા અને શહેરી વસ્તીના 2.8 ટકા છે. કુલ એસટી વસ્તીમાંથી, 89.97 ટકા ગ્રામીણ વસિતારોમાં અને 10.03 ટકા શહેરી વસિતારોમાં રહે છે. 60 આમાંના ઘણા સમુદાયોએ ભાષા, ધર્મ, પહેરવેશ વગેરેમાં જીવનની મુખ્ય પદ્ધતિ અપનાવી છે.

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત (સુપ્રીમ કોર્ટ ઓફ ઇન્ડિયા)

મહારાષ્ટ્રના ભીલ સમુદાયની એક મહિલાને લગતા અપીલ કેસમાં, જેને અન્ય સમુદાયના ચાર વ્યક્તિઓ દ્વારા માર મારવામાં આવ્યો હતો, દુરવ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હતો અને નગ્ન પરેડ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ અત્યાચાર નવિારણ) હેઠળ આરોપીઓને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. અધનિયમ, 1989, બોમ્બે હાઈકોર્ટની ઔરંગાબાદ બેચ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે, દવિસના અજવાળામાં ગામડાના રસ્તા પર એક આદવાસી મહિલાની શરમજનક પરેડ (ચલાવવા) પર

આઘાત અને આફરોશ વ્યક્ત કર્યો હતો, તેણે એક થીસીસ મુક્યો હતો જેમાં જણાવ્યું હતું કે ભારત સ્થળાંતર કરનારાઓની ભૂમિ છે જેમાં 92 ટકાથી વધુ લોકો વસાહતી છે અને પૂર્વ-દરવડિ લોકો ભારતના મૂળ રહેવાસીઓ છે. આ થીસીસ અનુસાર, “ભારત વ્યાપકપણે ઉત્તર અમેરિકાની જેમ ઇમિગ્રેન્ટ્સનો દેશ છે.” અનુસૂચિત જનજાતિ દરવડિ કરતા પહેલા હતી તે સાબતિ કરવા માટે કોર્ટે ઘણી ચાતનાઓ ઉઠાવી છે. તે દક્ષિણ ભારતની જાતશિઓ અને જનજાતશિઓ (1909)ના લેખક થર્સ્ટન પાસેથી મંજૂરી લેતા ટાંકે છે કે “તે પૂર્વ-દરવડિયિન આદવાસી છે, અને પછીના અને વધુ સંસ્કારી દરવડિયિનો નથી, જેમને પ્રાચીન વર્તમાન જાતિતરીકે ગણવામાં આવે છે ... (ધ મદરાસ પ્રેસિડિન્સી, પૃષ્ઠ 124-5)”⁶². ઉત્તર ભારતમાં ઓસ્ટ્રલિ પરવાર સાથે સંકળાયેલી મુંડા ભાષાઓના અસ્તત્વિવના આધારે અદાલત એ નષ્કરષ કાઢ્યો હતો કે [હવે ઉપલબ્ધ પુરાવા મુજબ, ... ઓસ્ટ્રલિ તત્વ સૌથી જૂનું છે અને તે વિવિધ પ્રદેશોમાં ફરમકિ રીતે નાખવામાં આવ્યું છે. એક તરફ દરવડિયિન અને ઈન્ડો-યુરોપિયનના તરંગો અને બીજી તરફ તબિટો-ચાઈનીઝ”. થીસીસ પોતે પ્રસ્તાવનામાં જ એક આધાર રાખતો હોવાનું દેખાય છે જેમ કે પ્રવેશની અવધનિ ધ્યાનમાં લીધા વનિ જમીન પર પ્રથમ પ્રવેશ કરનારાઓ સવિય અન્ય તમામ ઇમિગ્રેન્ટ્સ (કાયમી વસવાટ કરનારા) છે. કોર્ટનો નરિદેશ ભીલોના સામાજકિ અને આરથકિ વકિસ માટે લાભોનો વસિતાર કરવાનો હતો, તેઓ સામાજકિ અને આરથકિ રીતે પછાત હતા અને પછીના પ્રવેશનારાઓ દ્વારા વકિસની પ્રગતનિ વેગ અપાયો હતો. કોર્ટે ભારતના આદવાસી લોકો સાથે થયેલા અન્યાયને ઉજાગર કરવા માટે કડક શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો, જે આપણા દેશના ઈતહિસમાં શરમજનક પ્રકરણ છે અને હવે તેમની સાથેના ઐતહિસકિ અન્યાયને પૂર્વવત્ કરવાનો સમય આવી ગયો છે.

જ્યારે 2011ના ઉપરોક્ત કેસમાં અદાલત આદવાસી લોકો ભારતના આદવાસી અથવા મૂળ લોકો હોવા અંગે સકારાત્મક હતી, ત્યારે તેમના લોર્ડશપિ શ્રી વાય. કે. સભરવાલ, ભારતના તત્કાલનિ મુખ્ય ન્યાયાધીશ 72માં ‘આદવાસી લોકોના અધકિરો’ પરના વશિાળ સત્રને સંબોધતા હતા. ઈન્ટરનેશનલ લો એસોસિશન (ILA) દવિવિરષકિ પરષિદ કે જે 8 જૂન 2006ના રોજ ટોરોન્ટોમાં પૂર્ણ થઈ હતી, તેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે ભારતમાં ‘સ્વદેશી લોકો’ શબ્દ પર હજુ પણ ચર્ચા થઈ રહી છે, અમુક જૂથોને સ્વદેશી તરીકે ઓળખવામાં ઘણી મુશ્કેલીઓ છે, અને સામાન્ય ધારણા ભારતનું કે જે મુજબ ભારતમાં ‘સ્વદેશી લોકો’ શબ્દ ખોટું નામ છે.⁶⁴ ‘સ્વદેશી લોકોના હક્ક’ના સત્રના વષિયનો ઉલ્લેખ કરતા તેમને જણાવ્યું હતું કે સ્વદેશી લોકોના હક્કોનું રક્ષણ કરવાનો ભારતીય અનુભવ વશિવના અન્ય ભાગો કરતા સારો પ્રયત્ન હતો. તેમણે ધ્યાન દોર્યું હતું કે સ્વદેશી લોકો સંબંધતિ આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાને ઉકેલો શોધવાના સંદર્ભમાં અર્થપૂર્ણ રીતે સંબોધવામાં આવી શકે છે જ્યારે

ભારત જેવા દેશોના હાલના કાયદાકીય માળખાને મોડેલ તરીકે અભ્યાસ માટે લેવામાં આવે.⁶⁵

ધરેલું વવિરણ

જ્યારે ભારતે યુએનમાં ‘સ્વદેશી’ નામકરણના મુદ્દા પર સૂક્ષ્મ વલણ અપનાવ્યું હતું, ત્યારે છેલ્લા કેટલાક સમયથી સત્તાવાર દસ્તાવેજોમાં ‘આદવાસી’ શબ્દનો ઉપયોગ કરવાનું વલણ વધી રહ્યું છે. તેના 1961ના અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા હેઠળ અનુસૂચિત જનજાતિઓને સ્વદેશી લોકો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.⁶⁶

લોકસભાના તત્કાલિન અધ્યક્ષ સુશ્રી મીરા કુમારએ, 9મી ઓગસ્ટ 2012ના રોજ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્વદેશી લોકો દવિસના પ્રસંગે બોલતા ગૃહને જણાવ્યું હતું કે દેશમાં સ્વદેશી લોકોને આદવાસી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે (ફ્રેઝી અને નાયર:2017). ગૃહ મંત્રાલયે 27મી સપ્ટેમ્બર 2018ના ઓફિસ ઓર્ડરમાં આ શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો હતો જેણે "ત્રપુરા રાજ્યમાં આદવાસી વસ્તીના સામાજિક, આર્થિક, સાંસ્કૃતિક અને ભાષાકીય મુદ્દાઓ"ની તપાસ કરવા માટે એક ઉચ્ચ-સ્તરીય સમિતિની રચના કરી હતી. આ કેસ, આઝાદી પહેલા ત્રપુરામાં રહેતા લોકો અને દેશના ભાગલા સમયે અને પછીથી વર્તમાન બાંગ્લાદેશમાંથી ત્રપુરામાં સ્થળાંતર કરનારા લોકો વચ્ચેનો સંદર્ભ વભિજક રહ્યો છે.

નાગરકિતા (સુધારા) બલિ 2019ના ઉદ્દેશો અને કારણોના નવિદનમાં, ‘સ્વદેશી’ શબ્દનો ઉપયોગ આ સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યો છે કે "બલિ આગળ ઉત્તર પૂર્વીય રાજ્યોની સ્વદેશી વસ્તીને આપવામાં આવેલી બંધારણીય ગેરંટીનું રક્ષણ કરવા માંગે છે. બંધારણની છઠ્ઠી સૂચિ અને બંગાળ ઈસ્ટર્ન ફરન્ટીયર રેગ્યુલેશન્સ, 1873", 68 ની ધ ઇનર લાઇન" સસ્ટિમ હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલા વસિતારોને આપવામાં આવેલ વૈધાનકિ રક્ષણ, જોકે બલિના ઓપરેટવિ ભાગમાં અથવા કાયદાના ટેક્સ્ટમાં, એવું કોઈ નથી. સંદર્ભ બંધારણની છઠ્ઠી સૂચિમાં આસામ, મેઘાલય, ત્રપુરા અને મઝીરમ રાજ્યોમાં આદજાતિવસિતારોના વહીવટ તરીકે જોગવાઈઓ છે. તે ‘સ્વદેશી’ શબ્દનો ઉપયોગ કરતું નથી.

જો કે, અન્ય કાયદાઓએ સ્વદેશી અભવિયક્તિનો ઉપયોગ કર્યો નથી. અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પરંપરાગત વન નવિસીઓ (વન અધકિરોની માન્યતા) અધનિયમ, 2006, (વન અધકિર અધનિયમ), જે વનવાસીઓના કાર્યકાળ અને પ્રવેશ અધકિરોની લાંબા સમયથી ચાલતી અસલામતીને દૂર કરવા તરફનું એક મોટું પગલું હતું, જેમાં ક્યાંય ‘સ્વદેશી’ તરીકે અનુસૂચિત

જનજાતની ઉલ્લેખ નથી. તેણે એક નવી શ્રેણી, જંગલમાં રહેતી અનુસૂચિતિ જનજાતની ઉલ્લેખ કર્યો છે અને તેને "અનુસૂચિતિ જનજાતની સભ્યો અથવા સમુદાય તરીકે વ્યાખ્યાયિત કર્યું છે કે જેઓ મુખ્યત્વે વસવાટ કરે છે અને જેઓ આજીવિકાની જરૂરિયાતો માટે જંગલો અથવા જંગલની જમીન પર આધાર રાખે છે અને તેમાં અનુસૂચિતિ જનજાતની સમાવેશ થાય છે. આદિજાતિપિણુપાલક સમુદાયો."⁶⁹

જેમણે પીપલ ઓફ ઈન્ડિયા પ્રોજેક્ટનું નેતૃત્વ કર્યું હતું તેવા ભારતના માનવશાસ્ત્રીય સર્વેક્ષણના ભૂતપૂર્વ મહાનરિદેશક કે.એસ. સહિનું માનવું હતું કે આદિવાસી અને બનિ-આદિવાસી વભિજન તાજેતરનું છે. તેમણે એક મુલાકાતમાં કહ્યું (1996) હતું કે "આદિવાસી ચળવળો, રૂઢગિત કાયદાઓ અને આદિવાસી અર્થવ્યવસ્થાના અખલિ ભારતીય સર્વેનું આયોજન મારા દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. આ સર્વેક્ષણોથી સ્પષ્ટ હતું કે આદિજાતિ અને બનિ-આદિજાતિવિચ્ચેનો ભેદ તાજેતરનો અને પ્રાથમિક રીતે શૈક્ષણિક હતો. આદિવાસી અને બનિ-આદિવાસીઓ એકબીજા સાથે એટલા નજીકથી જોડાયેલા છે કે પહેલાને અલગ પાડવું મુશ્કેલ છે."⁷⁰

તે જ સમયે, તેઓ સ્વીકારે છે કે અભવિયક્તિજાતિઓને દૂર કરવી શક્ય નથી કારણ કે દેશમાં બે સદીઓથી વધુ સમયથી તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

એસટીની વર્તમાન વહીવટી સ્થિતિ

બંધારણમાં એસટી માટે વગિતવાર જોગવાઈઓ છે. બંધારણની પાંચમી અને છઠ્ઠી અનુસૂચિઓ સાથે આ સુનશિચિતિ કરે છે કે વવિધિ આદિવાસી સમુદાયો તેમની વશિષ્ટ સંસ્કૃતિજાળવી રાખવામાં સક્ષમ છે અને તેઓ છઠ્ઠી અનુસૂચિ⁷¹ હેઠળ સ્વાયત્ત જલિલા અને પ્રાદેશકિ પરષિદોના તંત્ર દ્વારા તેમના વસિતારોના વહીવટમાં સ્વાયત્તતા ધરાવે છે. પાંચમી અનુસૂચિ⁷² હેઠળ આદિજાતિસિલાહકાર પરષિદ તરીકે. આ કાઉન્સલિ પાસે વશિાળ શ્રેણીની કાયદાકીય, કારોબારી અને ન્યાયકિ સત્તાઓ છે. પાંચમી અનુસૂચિઆસામ, મેઘાલય, ત્રિપુરા અને મઝિરમ સવિાયના રાજ્યોમાં અનુસૂચિતિ વસિતારો અને અનુસૂચિતિ જનજાતની વહીવટ સાથે સંબંધિતિ છે અને અનુસૂચિ આ ચાર રાજ્યોના આદિવાસી વસિતારો સાથે વ્યવહાર કરે છે. મોટા ભાગના લોકો દ્વારા વન અધકિર અધનિચિમના અમલને એસટી સમુદાયના સશક્તકિરણની દશિામાં એક મોટા પગલા તરીકે આવકારવામાં આવ્યો છે.⁷⁴ આ કાયદો જંગલમાં રહેતી અનુસૂચિતિ જનજાતિ અને અન્ય પરંપરાગત લોકોમાં જંગલની જમીન પરના વન અધકિરો અને વ્યવસાયને માન્યતા આપે છે અને નચિુક્ત કરે છે. વનવાસીઓ કે જેઓ પેઢીઓથી આવા જંગલોમાં રહે છે પરંતુ જેમના અધકિરો નોધી શકાયા નથી. તે જંગલની જમીનના

સંદર્ભમાં આવા માન્યતા અને નમિણક માટે જરૂરી પુરાવાની પ્રકૃતિ અને તેથી નહિતે વન અધિકારીને રેકોર્ડ કરવા માટેનું માળખું પણ પ્રદાન કરે છે. તેની પ્રસ્તાવનામાં, અધિનિયમ એક એવું નવિદન પણ આપે છે કે:

વસાહતી સમયગાળા દરમિયાન રાજ્યના જંગલોના એકત્રીકરણમાં તેમજ સ્વતંત્ર ભારતમાં પત્તિઓની જમીનો અને તેમના રહેઠાણ પરના વન અધિકારીને પૂરતા પ્રમાણમાં માન્યતા આપવામાં આવી ન હતી, પરણિમે ઐતહાસિક જંગલમાં રહેતી અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પરંપરાગત વનવાસીઓ સાથે અન્યાય કે જેઓ વન વ્યવસ્થાના અસ્તિત્વ અને ટકાઉપણાના અભિનંદન અંગ છે⁷⁵.

અનુસૂચિત જનજાતિના બોન્ડેડ મજૂર નાબૂદી અધિનિયમ, 1976, અને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નવિરણ) અધિનિયમ, 1989 જેવા અનુસૂચિત જનજાતિના અધિકારીનું રક્ષણ કરતા અગાઉના કાયદાઓ પણ હતા. નવો કાયદો ભારતની પ્રતિબદ્ધતાઓના એકંદર હિતમાં છે. જૈવિક વિવિધતાના સંરક્ષણ અને ટકાઉ વિકાસ પર. જંગલો પર આધાર રાખતા આદવાસી સમુદાયો જૈવિક વિવિધતાને જાળવવામાં અને વન પેદાશોના સંગ્રહમાં ટકાઉ પ્રથાઓ સુનશિચિત કરવામાં હકારાત્મક રસ ધરાવે છે.

અનુસૂચિત જનજાતિઓના સંકલિત સામાજિક-આર્થિક વિકાસ તરફ વધુ ધ્યાન કેન્દ્રિત અભિગમ પ્રદાન કરવા માટે 1999 માં આદવાસિત બાબતોના એક અલગ મંત્રાલયની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. ભારત સરકારે બંધારણની કલમ 338 ખી મુજબ અનુસૂચિત જનજાતિ માટે રાષ્ટ્રીય આયોગની પણ સ્થાપના કરી છે. કમશિન, અન્ય બાબતોની સાથે, બંધારણ અને અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ એસટી માટે પ્રદાન કરવામાં આવેલ સુરક્ષાને લગતી તમામ બાબતોની તપાસ અને દેખરેખ કરવાની સત્તા ધરાવે છે. આયોગના અધ્યક્ષ કેન્દ્રીય કેબિનેટ મંત્રીના દરજ્જાના હોય છે. પ્રથમ કમશિનની સ્થાપના માર્ચ 2004માં કરવામાં આવી હતી.

યોગ્ય શબ્દ: સ્વદેશી, અસલ રહેવાસી કે આદવાસી? શૈક્ષણિક સાહિત્યમાં અને સત્તાવાર રેકોર્ડમાં ઘણા બધા શબ્દો છે જેમ કે પ્રથમ લોકો, પ્રથમ રાષ્ટ્રીય, આદવાસી લોકો, મૂળ લોકો, સ્વતંત્ર-સંબંધિત લોકો જે સ્વદેશી લોકો ઉપરાંત વર્તમાન ઉપયોગમાં છે, જો કે તે જે આંતરરાષ્ટ્રીય ચર્ચાઓમાં ચલણમાં છે તે છે. યુએન દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા હોવા છતાં 'સ્વદેશી' શબ્દને સાર્વત્રિક સ્વીકૃતિ મળી નથી. 2017નું પેપર કહે છે કે ઘણા આદવાસી જૂથો 'ફર્સ્ટ નેશન્સ' શબ્દને 'સ્વદેશી' અથવા 'આદવાસી' કરતાં વધુ પસંદ કરે છે. ઓસ્ટ્રેલિયા, કેનેડા, યુએસએ વગેરેમાં ફર્સ્ટ નેશનને વધુ સ્વીકાર્યતા મળી છે, જોકે કેટલાક માને છે કે અન્ય શરતો સાથે "આદવાસી જૂથો માટે અપમાનજનક" તરીકે, ખાસ કરીને જ્યારે આંતરરાષ્ટ્રીય, સંપૂર્ણ અને સાર્વત્રિક રીતે ઉપયોગ

થાય છે.⁷⁷ તેઓ તેને એકરૂપતા ધરાવતા વવિધિ જૂથો માને છે, જેમ કે વસાહતી નૃવંશશાસ્ત્રીઓએ ધરમૂળથી અલગ જૂથોને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે ‘સ્વદેશી’ શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો હતો કારણ કે તેઓ લોકોને એકરૂપ બનાવવાની એવી રીતે અસર કરે છે કે પ્રારંભિક શાહી માનવશાસ્ત્રએ ‘અન્ય’ને ‘સ્વદેશી’ તરીકે બનાવ્યા હતા, જેમ કે વસાહતી વસાહતીઓથી અલગ હતા. ઘણા વદિવાનો દલીલ કરે છે કે “વશિવના આદવાિસી જૂથોને નામ આપવા માટે વપરાતી સામૂહિક સંજ્ઞાઓ વધુને વધુ સમસ્યારૂપ બની રહી છે અને સ્ત્રોત પર આ શબ્દો ઘણી વખત અપમાનજનક, ઐતહાસિક રીતે અચોક્કસ અને વસાહતી ભૂતકાળ દ્વારા દૂષિત થયા છે. પશ્ચમી જ્ઞાનાત્મક શરેષ્ઠતાની ધારણા.” (પીટર્સ અને મીકા:2017). જો કે, ઘણા લોકો હજુ પણ ‘સ્વદેશી’ શબ્દનો ઉપયોગ કરવાનું પસંદ કરે છે. ઈન્ટરનેશનલ વર્ક ગ્રૂપ ફોર ઈન્ડિજિનિસ અફેરસ (IWGIA), એક વૈશ્વિક માનવાધિકાર સંસ્થા છે જે કોપનહેગનમાં વડામથક સાથે સ્વદેશી લોકોના અધિકારોને પ્રોત્સાહન આપવા, રક્ષણ આપવા અને બચાવવા માટે સમર્પિત છે, આંતરરાષ્ટ્રીય શ્રમ સંસ્થા (આઈ. ILO), વગેરે આ અભવિયક્તિનો ઉપયોગ કરે છે. કેટલાક વદિવાનો ‘સ્વદેશી અને વંશીય’⁷⁸ નો ઉપયોગ કરે છે. રોકસેન ડનબાર-ઓર્ટઝિ તે ભૂમિના મૂળ રહેવાસીઓના પરિરેક્ષ્યમાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના તેના ઇતહાસને “યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનો સ્વદેશી લોકોનો ઇતહાસ” (2014) તરીકે શીરષક આપ્યો. તેણી “સ્વદેશી”, “ભારતીય”, અને “મૂળ” શબ્દોનો એકબીજાના બદલે ઉપયોગ કરે છે. જો કે “ભારતીય” શબ્દ ખોટું નામ છે, લેખક કહે છે કે ઉત્તર અમેરિકિના આદવાિસી લોકો “એકંદરે તેને કલંક માનતા નથી.”⁷⁹ સ્વદેશી અભવિયક્તિનો ઉપયોગ ભારતમાં ઘણા નાગરિક સમાજ સંગઠનો દ્વારા કરવામાં આવે છે જેમ કે સ્વદેશી લોકો’ ફોરમ ઓરસિસા (IPFO), ઝારખંડ ઈન્ડિજિનિસ એન્ડ ટ્રાઈબલ પીપલ્સ ફોર એક્શન (JITPA), ઝો ઈન્ડિજિનિસ ફોરમ (ZIF), મઝિરમ, વગેરે. જો કે, પીટર્સ અને મીકા દ્વારા સંપાદકીયમાં જોવામાં આવ્યું છે તેમ, નવિક્ત કરાયેલા લોકો દ્વારા વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. તેથી ‘સ્વદેશી’ અને ‘આદવાિસી’ (અને તેના જ્ઞાતિઓ) શબ્દો માટે “કારણ કે તેઓ લોકોને એકરૂપ બનાવવાની એવી રીતે અસર કરે છે કે પ્રારંભિક શાહી માનવશાસ્ત્રે વસાહતી વસાહતીઓના ભેદભાવ અને વરિધમાં ‘અન્ય’ને ‘સ્વદેશી’ તરીકે બનાવ્યા” (પીટર્સ અને મિકા:2017). જો કે, ઘણા લોકો હજુ પણ ‘સ્વદેશી’ શબ્દનો ઉપયોગ કરવાનું પસંદ કરે છે. ઈન્ટરનેશનલ વર્ક ગ્રૂપ ફોર ઈન્ડિજિનિસ અફેરસ (IWGIA), એક વૈશ્વિક માનવાધિકાર સંગઠન છે જે કોપનહેગનમાં મુખ્ય મથક સાથે સ્વદેશી લોકોના અધિકારોને પ્રોત્સાહન આપવા, રક્ષણ આપવા અને બચાવવા માટે સમર્પિત છે, આંતરરાષ્ટ્રીય શ્રમ સંસ્થા (આઈ. ILO), વગેરે આ અભવિયક્તિનો ઉપયોગ કરે છે. કેટલાક વદિવાનો ‘સ્વદેશી અને વંશીય’⁷⁸નો ઉપયોગ કરે છે. રોકસેન ડનબાર-ઓર્ટઝિ તે

ભૂમિના મૂળ રહેવાસીઓના પરિપેક્ષ્યમાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના તેના ઇતિહાસને "યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનો સ્વદેશી લોકોનો ઇતિહાસ" (2014) તરીકે શીર્ષક આપ્યો. તેણી "સ્વદેશી", "ભારતીય", અને "મૂળ" શબ્દોનો એકબીજાના બદલે ઉપયોગ કરે છે. જો કે "ભારતીય" શબ્દ ખોટું નામ છે, લેખક કહે છે કે ઉત્તર અમેરિકાના સ્થાનકિ લોકો "એકંદરે તેને કલંક માનતા નથી." 79 સ્વદેશી અભવિચકૃત્તિનો ઉપયોગ ભારતમાં ઘણા નાગરકિ સમાજ સંગઠનો દ્વારા કરવામાં આવે છે જેમ કે સ્વદેશી લોકો' ફોરમ ઓરસિસા (IPFO), ઝારખંડ ઇન્ડીજીનસ એન્ડ ટ્રાઇબલ પીપલ્સ ફોર એક્શન (JITPA), ઝો ઇન્ડીજીનસ ફોરમ (ZIF), મઝિરમ, વગેરે. જો કે, પીટર્સ અને મીકા દ્વારા સંપાદકીયમાં જોવામાં આવ્યું છે તેમ, નચિકૃત કરાયેલા લોકો દ્વારા વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. તેથી 'સ્વદેશી' અને 'આદવાસી' (અને તેના જૂઆતશ્ચિ) શબ્દો માટે "કારણ કે તેઓ લોકોને એકરૂપ બનાવવાની એવી રીતે અસર કરે છે કે પ્રારંભકિ શાહી માનવશાસ્ત્રે વસાહતી વસાહતીઓના ભેદભાવ અને વરિધમાં 'અન્ય'ને 'સ્વદેશી' તરીકે બનાવ્યા હતા" (પીટર્સ અને મકિ:2017).

ભારતમાં, આદજિતિ આદવાસી, વનવાસી, વગેરે શબ્દો એકબીજાના બદલામાં ઘણી વખત ઉપયોગમાં લેવાયા છે. લઘુમતી અધકિર જૂથ ઇન્ટરનેશનલ કહે છે કે આદવાસી શબ્દ "ભારતના ઘણા સ્થાનકિ લોકો"નું સામૂહકિ નામ છે. તે આગળ સમજાવે છે કે આ શબ્દ બે હનિટી શબ્દોમાંથી આવ્યો છે, એક આદિ અર્થ શરૂઆતથી અને વાસીનો અર્થ નવાસી થાય છે.

આ શબ્દના ઉપયોગ પર, તે કહે છે કે "તે 1930ના દાયકામાં બનાવવામાં આવ્યો હતો, જે ભારતના વવિધિ સ્વદેશી લોકોમાં ઓળખની ભાવના બનાવવા માટે એક રાજકીય ચળવળનું પરણિમ છે."⁸⁰ અનુચ્છેદ સ્વીકારે છે કે તેઓ એકરૂપ નથી. જૂથ અને "તેમના ઇતિહાસ વશિ થોડું જાણીતું છે". 1938ના મે મહનિમા આદવાસી મહાસભાની રચના બાદ આ શબ્દ લોકપ્રયિ બન્યો હોય તેવું લાગે છે જેના પરમુખ શ્રી જયપાલ સંહિ હતા અને જેનો હેતુ છોટાનાગપુર અને સાંતાલ પરગણાના અલગ પ્રાંતની રચના કરવાનો હતો જે તે સમયે બહિરનો ભાગ બન્યો હતો.⁸¹ દાસગુપ્તા, સંગીતા (2018) કહે છે કે 'આદવાસી' શબ્દ રાજકીય રીતે અડગ શબ્દ છે અને તે "રાજકીય સંદર્ભમાં, 1938માં પ્રથમ વખત ઉપયોગમાં લેવાયો હતો".⁸²

આંબેડકરે આદવાસીઓ માટે 'આદવાસી' શબ્દનો ઉપયોગ કરવાનું પસંદ કર્યું. તેમણે તેમના પુસ્તક 'એનહિલિશન ઓફ કાસ્ટ' (1936)માં જે લાહોરના જાટ-પટ-તોડક મંડળની વાર્ષકિ પરષિદ માટે તૈયાર કરાયેલું ભાષણ હતું, પરંતુ વતિરતિ કર્યું ન હતું, તેઓ કહે છે કે "આ આદવાસીઓ તેમની આદમિ અસંસ્કૃત સ્થતિમિં રહ્યા છે. એક એવી ભૂમિજે હજારો વર્ષ જૂની સંસ્કૃતનિ ગૌરવ ધરાવે

છે. તેમની રાજકીય તકોનો શ્રેષ્ઠ ઉપયોગ કરવા માટે કોઈપણ રાજકીય સૂઝ વક્રિસાવી અને તેઓ બહુમતી અથવા લઘુમતીના હાથમાં સરળતાથી સાધન બની શકે છે અને ત્યાં પોતાનું કોઈ ભલું કર્યા વગર સંતુલનને ખલેલ પહોંચાડે છે. 19 ડિસેમ્બર 1946ના રોજ બંધારણ સભામાં જયપાલ સિંહ શું દલીલ કરી હતી કે આદવિસી લોકો દરેક અન્ય ભારતીયની જેમ વરતે તેવું ઇચ્છે છે અને તેઓ કોઈ વશિષ્ટ રક્ષણ ઇચ્છતા નથી, જે ઉચ્ચ રાજકીય સૂઝ દરશાવે છે.⁸⁵ આંબેડકરના મંતવ્યો અનુસૂચિતિ જાતિઓ પ્રત્યેની તેમની ચિંતાઓથી પ્રભાવતિ થઈ શકે છે, જેમાંથી ઘણા ‘અસ્પૃશ્ય’ (અસ્પૃશ્ય) હતા જેની વહિવટ તે સમયે સમગ્ર ભારતમાં ઘણી ચળવળો ચાલી રહી હતી, એસટી સાથેના કેસથી વધીરત. તેઓ અગાઉ અને બંધારણ સભામાં પણ એસ.ટી.ના મુદ્દા પર એસસી એકથી અલગ અભગિમ માટે વનિતી કરી રહ્યા હતા. જો કે, મુખ્ય મુદ્દો એ છે કે તે ‘આદવિસી’ અભવિયક્તિનો ઉપયોગ કરી રહ્યો ન હતો.

‘આદવિસી’ શબ્દનો ઉપયોગ હાલમાં ભારતના તમામ આદવિસી લોકો માટે ભારત અને વહિશમાં સામાન્ય પ્રવચન અને મીડિયા અહેવાલોમાં થાય છે.

આદજિતિઅનુસૂચિતિ જનજાતિની યાદીમાં સામેલ છે કે નહીં તે ધ્યાનમાં લીધા વગર. વાસતવમાં, આદવિસી લોકોનો એક જૂથ નથી પરંતુ વવિધિ જાતિઓ સાથે સંબંધ ધરાવે છે, શહેરો સહિત વવિધિ રાજ્યો અને સ્થળોએ સ્થાયી થયા છે, વવિધિ ધર્મોના અભ્યાસીઓ, વવિધિ ભાષા પરવારો સાથે સંબંધિત વવિધિ ભાષાઓ બોલે છે અને વવિધિ સાંસ્કૃતકિ અને સામાજકિ પ્રથાઓ ધરાવે છે. તે જ સમયે, ‘આદવિસી’ શબ્દના ઉપયોગ અંગે પણ શકિષણવહિ અને નાગરકિ સમાજ સંગઠનો વચ્ચે કોઈ સરવસંમતનિથી, જેનો શાબ્દકિ અર્થ છે, સંસ્કૃતમાં મૂળ અથવા પ્રારંભકિ વસાહતીઓ (આદિપ્રથમ વત્તા વાસી=નવિસી). ધુર્યા આ શબ્દથી અનુકૂળ ન હતા અને “કહેવાતા આદવિસી” (Xaxa: 1999) અભવિયક્તિનો ઉપયોગ કર્યો. પ્રથમા બેનરજી 2016 ના પેપરમાં ફૂટનોટમાં સ્પષ્ટતા કરે છે કે તેઓ બંને શબ્દોનો ઉપયોગ કરે છે કારણ કે ઉત્તર પ્રવમાં આદવિસી જૂથો પોતાને આદવિસીઓને બદલે આદવિસી કહેવાનું પસંદ કરે છે કારણ કે તે (આદવિસી) શબ્દ મધ્ય ભારતમાંથી સ્થળાંતર કરનારાઓને લાગુ પડે છે. 86 માં અર્થશાસ્ત્ર, (“ઓછામાં ઓછા એક હજાર વર્ષ પહેલા લખાયેલ રાજ્યકળા પર એક અગ્રણી કાર્ય”⁸⁷) કૌટલિય આદવિસીઓ અને આદવિસી લોકોનો ઉલ્લેખ કરે છે. તે સરહદી આદવિસીઓની વાત કરે છે (સીમંથ જાતિ) (“સરહદના પ્રદેશો ક્યાં તો પ્રવતીય હતા અથવા જંગલો આદવિસીઓ દ્વારા વસવાટ કરે છે જે સંપૂર્ણપણે રાજાના નયિત્રણ હેઠળ ન હતા”⁸⁸), અને આદવિસીઓ સ્વતંત્ર છે (“અનસમજુ જંગલ જાતિઓ તેમના પોતાના પ્રદેશમાં રહે છે. , વધુ અસંખ્ય, બહાદુર, દવિસના પ્રકાશમાં લડે છે અને, દેશોને કબજે

કરવાની અને નાશ કરવાની તેમની ક્ષમતા સાથે, રાજાઓની જેમ વર્તે છે”⁸⁹ પરંતુ અભવિચક્ત આદવાસીનો ઉપયોગ કરતા નથી.

મોટે ભાગે ડુંગરાળ અને જંગલ વસિતારો પર કબજો જમાવ્યો હોવા છતાં, 14મીથી 18મી સદી દરમિયાન મધ્ય ભારતમાં ગોડ સામ્રાજ્યોની જેમ અમુક જાતશિષ્ટો પોતાના સામ્રાજ્યોની રચના કરી હતી. તેઓ, વાસ્તવમાં, મધ્યપ્રદેશ, છત્તીસગઢ અને મહારાષ્ટ્રના વહિરભના ભાગો સહિત મધ્ય ભારતના સમગ્ર પહાડી પ્રદેશ પર લગભગ ચાર સદીઓ સુધી શાસન કર્યું. તેઓ તે સમયના હિંદુ અને મુસ્લિમ શાહી પરવિરોની પ્રબળ સંસ્કૃતિઓ સાથે નોંધપાત્ર દાન-પ્રદાન ધરાવતા હતા, જેમાં આંતર-લગ્નોનો સમાવેશ થાય છે. કોરેટી (2016) મધ્ય ભારતના વવિધ ગોડ સામ્રાજ્યોના ઘણા પ્રખ્યાત રાજાઓની વાત કરે છે. તેમની માતૃભાષા ગોડી હતી, જે ઈન્ડો-દ્રવિડિયન પરવિરની હતી, અને તે છ રાજ્યો મધ્ય પ્રદેશ, મહારાષ્ટ્ર, છત્તીસગઢ, આંધ્ર પ્રદેશ, તેલંગાણા અને ઓડિશામાં બોલાતી હતી.⁹⁰ પ્રાચીન સમયમાં કંબોજા જેવા આદવાસી સામ્રાજ્યો હતા, જેનો ઉલ્લેખ મહાભારતમાં છે. આસામનું અહોમ સામ્રાજ્ય (1228-1838) બીજું ઉદાહરણ છે.⁹¹ ગોડ અને અહોમથી વપિરીત, એવા આદવાસી રાજાઓ છે કે જેઓ કેરળના મનૂનાન જેવા જંગલ વસિતારોમાં જ તેમની પ્રજા પર શાસન કરે છે, જેઓ તેમની વાર્તાઓમાં દાવો કરે છે કે તેઓ 700 વર્ષ જૂના છે અને તેઓ પંડ્યા રાજા ચરિવર્મનના વંશજ છે જેમને ચોલ રાજાએ પરાજિત કર્યા હતા. અને સાત સદીઓ પહેલા કેરળના ઇડુક્કી જિલ્લામાં સ્થાયી થયા હતા.⁹²

આનંદરે બેટીલે 1998ના પેપર 93માં ભારતના અમુક જૂથો માટે ‘જનજાતિ’ના હોદ્દાની ઉત્ક્રાંતિ વર્ણન કરે છે. તે ભૂતકાળમાં જુદા જુદા શબ્દોના ઉપયોગ વશિ બોલે છે જેમ કે ‘પ્રાચીન’ જે બીજા વશિવ્યુદ્ધ પછી તરફેણમાંથી બહાર નીકળી ગયા હતા, ‘વંચતિ’, ‘પહાડી અને જંગલ જાતશિષ્ટો’, ‘આદવાસી જાતશિષ્ટો’ (‘આદવાસી’) અને પછી નરિદેશ કરે છે. કે આઝાદી પહેલા જ ભારત સરકાર દ્વારા ‘અનુસૂચિત જનજાતિ’ શબ્દ અપનાવવામાં આવ્યો હતો. તેઓ નરિદેશ કરે છે કે ભારતમાં “આદવાસી અને બનિ-આદવાસી બંને વસ્તી પચાવી પાડવુ, વંશજ અને સ્થળાંતર દ્વારા ઘણા પરવિરતનો હેઠળથી પસાર થઇ છે” અને 19મી સદીના મધ્ય સુધીમાં આજની જાતશિષ્ટો મોટાભાગે “આરથકિ, રાજકીય અને રીતે ગૌણ અથવા હાંસથિમાં ધકેલાઈ ગઈ છે.” સામાજકિ રીતે”. પરંતુ આ ઓસ્ટરેલિયા અથવા યુએસએમાં થયેલા પચાવી પાડવાના પ્રકારથી અલગ છે અને ‘સ્વદેશી’ શબ્દના ઉપયોગની યોગ્યતા જે ભારતીય સંદર્ભમાં વશિવના ચોક્કસ ભાગમાં ચોક્કસ અનુભવના પ્રતભિાવમાં ઉભરી આવી છે તે ચર્યાસપદ છે. .

ભારતીય સંદર્ભમાં, ‘સ્વદેશી’ ની વભિવનાને રાષ્ટ્ર-રાજ્યના ખૂણાથી નહીં પણ ખંડીય પરિરેક્ષ્યથી શોધવાની જરૂર છે. બાદમાં, સામાન્ય રીતે એક પ્રબળ જૂથ છે જેની ભાષા અને સંસ્કૃતિરાષ્ટ્ર અથવા રાજ્યના ઉદ્દેશ્યનો આધાર બનાવે છે. ભારતના કસિસામાં, વશિવની બીજી સૌથી મોટી વસ્તી સાથે, જે વશિવની વસ્તીના 16 ટકા છે, 2.4 ટકાથી વધુ જમીન વસિતાર સાથે, ⁹⁴ ત્યાં 22 સત્તાવાર ભાષાઓ છે જે તેના બંધારણમાં જ માન્ય છે.⁹⁵ આ ભાષાઓ છે ચાર મુખ્ય ભાષા જૂથોમાં, એટલે કે, ઈન્ડો-યુરોપિયન, દ્રવડિયન, ઓસ્ટ્રો-એશિયાટિક અને ચીન-તિબેટીયન. ત્યાં વવિધિ સ્ક્રિપ્ટો છે, લગભગ તમામ સ્વદેશી રીતે વકસિવવામાં આવી છે. વવિધિ રાજ્યોમાં મુખ્ય ભાષાઓ અલગ અલગ છે, એક છેડે કેરળમાં 96 ટકાથી વધુ મલયાલમ ભાષા બોલનારા છે અને બીજા છેડે નાગાલેન્ડમાં માત્ર 14 ટકા બોલે છે. 1,652 જેટલી માતૃભાષાઓ છે જેમાં એક જ દેશમાં 103 વડિશી માતૃભાષાઓનો સમાવેશ થાય છે.⁹⁶ તે સેકડો વવિધિ સમુદાયો છે જેઓ બધા એક દેશ બનાવવા માટે ભેગા થયા છે, અને એક સમુદાય એક જ ભાષા બોલતો નથી. આદવિસી અને જાતજિજ્ઞો આમાં બધા સમાન ભાગીદાર છે. તેઓ બધાના મૂળ છે જે આ દેશમાં 2000 વર્ષથી વધુ ચાલે છે. એ દૃષ્ટક્રિણથી ભારતના તમામ લોકો ‘આદવિસી’ છે અને તેમની વચ્ચે ભેદ પાડવો યોગ્ય નથી.

શૈક્ષણકિ અને કાર્યકર્તા સાહિત્યમાં, એવા ઘણા [પરમાર (2018 અને 2019), પલિલઈ (2014)] છે જેઓ ભારતના આદવિસી લોકોનો ઉલ્લેખ કરવા માટે ‘સ્વદેશી’ અભવિયક્તની તરફેણ કરે છે. તેઓ મોટે ભાગે આ નવિદન પર તેમની દલીલનો આધાર રાખે છે કે આદવિસીઓ ભારતના સૌથી પ્રાચીન રહેવાસીઓ છે”.⁹⁷ તેઓ બંધારણ સભામાં જયપાલ સહિના નવિદનો અને કૈલાસ કેસ (2011)માં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખે છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે નોધ્યું હતું કે આદવિસી લોકો સંભવતઃ ભારતના મૂળ રહેવાસીઓના વંશજ છે, અને એ પણ અવલોકન કર્યું હતું કે તેમની સ્થિતિઉચ્ચ સ્તરની ગરીબી, નરિક્ષરતા, બેરોજગારી, રોગ અને ભૂમહિનતા દ્વારા વર્ગીકૃત થયેલ છે, જે ઐતહિસકિ અન્યાયનું પરણિમ છે. આ વંચતિતાઓ છે જેને ચોક્કસપણે અગ્રતા પર સંબોધતિ કરવાની જરૂર છે અને કોર્ટે કહ્યું હતું કે “ઐતહિસકિ રીતે વંચતિ જૂથોને વશિષ સુરક્ષા અને મદદ આપવી જોઈએ જેથી કરીને તેઓ તેમની ગરીબી અને નીચી સામાજકિ સ્થિતિમિંથી ઉભરી શકે”.⁹⁸

એસટીના સભ્યોમાં એક અંતર્ગત ભય છે કે આદવિસી લોકોને સ્વદેશી ન ગણવાથી તેઓ આદવિસી લોકોના માનવ અધકિરોને નકારી શકે છે, જે તેમનો અધકિર છે. સ્વદેશી સમુદાયોના માનવ અધકિરોના રક્ષણ માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય ચળવળનો ભાગ બનવાથી તેમના પ્રચત્નોને સ્વાભાવકિ રીતે જ પ્રોત્સાહન મળે છે. કાર્લસન કહે છે કે ભારતમાં અનેક આદવિસી સંગઠનો

તેમના અધકિરો સ્થાપતિ કરવા માટેના તેમના સંઘર્ષનો આધાર એવા દાવા પર છે કે તેઓ દેશના આદવાસી લોકો છે અને સ્વદેશી અધકિરોને મજબૂત કરવામાં રોકાયેલા રાષ્ટ્રીય, પ્રાદેશિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય નેટવર્કમાં ભાગ લે છે (કાર્લસન: 2008). ‘આદવાસી’ અથવા ‘સ્વદેશી’ ની તરફેણમાં ઘણા કાર્યકરો એસટીને જમીનના અધકિરો નકારવા અંગે ચંતિતિ છે. તેઓ વક્રિસ પ્રોજેક્ટ્સ દરમિયાન વમિુખ આદવાસીઓની જમીનોને પુનઃસ્થાપતિ ન કરવા સામે અવાજ ઉઠાવે છે. ઉત્તર પૂર્વમાં, સમુદાયો કોલસા, જંગલો અને તેલ પર તેમની માલકીની માન્યતાની માંગ કરે છે. (IWGIA: 2021). તેઓ હંમેશા તેમની જમીન અને સંસ્કૃતિપરના તેમના અધકિરો વશિ ચંતિતિ હતા, જેમ કે સાયમન કમશિન (1928), જણાવ્યું હતું કે: []તેઓ સ્વ-નરિણય માટે પૂછતા નથી, પરંતુ જમીનના કાર્યકાળની સુરક્ષા માટે, આજીવકિની પરંપરાગત પદ્ધતિઓની શોધમાં સ્વતંત્રતા માટે અને તેમના પૂર્વજોના રવિજોની વાજબી કવાયત માટે પૂછતા હતા.”⁹⁹ આ ચંતિઓ ઈજુ પણ યથાવત છે અને ‘સ્વદેશી’ નામકરણ તેમને આંતરરાષ્ટ્રીય સાધનો પરની માંગને આધાર બનાવવામાં મદદ કરે છે. ઉદાહરણ તરીકે, રોય બર્મન કહે છે કે “આદવાસીઓ માટે આદવાસી અથવા સ્વદેશી દરજ્જાનો દાવો કરવા માટેનું એક મુખ્ય પરબિળ તેમને પ્રાદેશકિ, જમીનના અધકિરો અને કુદરતી સંસાધનો પર નચિત્રણ મેળવવા સક્રમ બનાવવાનું છે” (રોય બર્મન: 2009). તે હદ સુધી, શબ્દનો ઉપયોગ રાજકીય નવિદન છે.

ભારત તાજેતરની સદીઓમાં મોટા પાયે ધસારો અને લોકોના સામૂહિક વનિાશના વસાહતી બાંધકામમાં સહેલાઈથી બંધબેસતું નથી. ભારતમાં લાભદાયી અને વંચતિ બંને જૂથો છે અને બ્રટિશિ ભારતના તમામ લોકો, અને પરોક્ષ રીતે રજવાડાઓ, 1947 સુધી વસાહતી તાબેદારી હેઠળ હતા, તેમના માનવશાસ્ત્રીય અથવા સામાજકિ અથવા આરથકિ વર્ગીકરણને ધ્યાનમાં લીધા વનિા. પરંતુ, જેમ કે બેટીલે અવલોકન કર્યું છે, []આજે બૌદ્ધકિ વદિયાશાખાઓ એટલી સંગઠતિ છે કે વશિવના ચોક્કસ ભાગમાં ચોક્કસ અનુભવના પ્રતભિાવમાં ઉદ્ભવતા વભિાવનાઓ અને શરતો તેના અન્ય ભાગોમાં પ્રવાસ કરે છે જ્યાં તેઓ પોતાને રોકે છે અને પોતાનું જીવન પ્રાપ્ત કરે છે.”¹⁰⁰ તે બૌદ્ધકિ મૂંઝવણ પેદા કરે છે અને ચોક્કસ જૂથોના રાજકીય અથવા આરથકિ એજનડા માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે. દાસગુપ્તા એસ. (2018) સપષ્ટ રીતે જણાવે છે કે આદવાસીનો સહજ અરથ ‘અસલ રહેવાસી’ તરીકે કરીએ તો તે આ સમુદાયને તેમની જાતે વ્યૂહાત્મક રીતે અને રાજકીય રીતે, વૈશ્વકિ સ્તરે સ્વદેશી લોકો તરીકે સ્થતિ થવામાં મદદ કરે છે.”¹⁰¹

અનુસૂચતિ જનજાતસિવિાયના સમુદાયો પણ સ્વદેશી લોકોની સ્થતિનો દાવો કરે છે. આમાં અન્ય વવિધિ જૂથો જેવા કે દલતી, મણપુરના વૈષ્ણવ મીતીઓ અને આસામના જ્ઞાતનિા હિંદુઓનો સમાવેશ થાય છે (રોય બર્મન: 2009).

ભારતના સાચા પ્રથમ વસાહતીઓની ઓળખ કરવી મુશ્કેલ કાર્ય છે, પરંતુ એ હકીકત છે કે ઉત્તર પૂર્વમાં નાગાઓ જેવી ઘણી જાતિઓ બહુ પ્રાચીન વસાહતી નથી. તેઓ પ્રથમ સહસ્ત્રાબ્દીના મધ્યમાં ભારતમાં આવ્યા હોવાનું મનાય છે. મઝી 16મી સદીમાં જ ભારતમાં આવ્યા છે (Xaxa:1999). ઉપરાંત, આદવાસીઓ તેમજ અન્ય સમુદાયો ભૂતકાળમાં ભારતમાં પણ ઘણી વખત તેમના વ્યવસાયના સ્થળોએથી સ્થળાંતરતિ થયા છે. ભારતમાં કોઈપણ જૂથ માટે ઐતહાસિક વંશીયતા લાગુ કરવી એ એક ગૂંચવણભરી ક્વાયત છે; ભારતીય ઉપ-ખંડના સમગ્ર પ્રદેશને એક તરીકે ગણવામાં આવે કે શું ચોક્કસ પ્રદેશોને ઓળખવામાં આવે; સ્થાન પર રહેવાની લંબાઈ કેટલી હોવી જોઈએ, અને; જ્યારે લોકો મુક્તપણે ભળી રહ્યા છે ત્યારે કેટલી સાંસ્કૃતિક શુદ્ધતા સુનશ્ચિતિ કરવી જોઈએ?

જેઓ 'સ્વદેશી' શબ્દ માટે દલીલ કરે છે અને ભારતની એસટીને સ્વદેશી¹⁰² તરીકે માન્યતા આપે છે તેમની મુખ્ય ચંતિ એ છે કે યુએન ઘોષણામાં સમાવષ્ટિ માનવ અધિકારો પરના સદિધાંતો અને જવાબદારીઓ આ લોકો સુધી વસિતરવી જોઈએ. ઉદાહરણ તરીકે, 2016¹⁰³માં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર માનવ અધિકાર પરષિદ માટે તેના અવલોકનોમાં સાંસ્કૃતિક અસ્તિત્વ નીચેના પ્રકારના અધિકારોના ઉલ્લંઘનો ઉલ્લેખ કરે છે જેમ કે જમીન અને પતાવટના અધિકારો, નષિકર્ષણ ઉદ્યોગો દ્વારા મુક્ત, પૂર્વ અને જાણકાર સંમતિની અવગણના અને ત્રાસ, શારીરિક શોષણ અને હત્યા . આ લગભગ તમામ સમુદાયોને સમાન રીતે લાગુ પડે છે જે પ્રોજેક્ટ વસિતારોમાં હોઈ શકે છે. તેમાં કોઈ બે દલીલો નથી કે એસટી વસતીના માનવ અધિકારોનું રક્ષણ થવું જોઈએ, પરંતુ તે જ રીતે અન્ય સમુદાયોના માનવ અધિકારો, ખાસ કરીને અનુસૂચિતિ જાતિજિવા સંવેદનશીલ જૂથો છે. તે જ સમયે, 'સ્વ-નરિણય'નો અધિકાર સમસ્યાઓ ઊભી કરે છે. કાર્લસન યુએનમાં ભારતના વલણ માટેના સંભવિત કારણોનો ઉલ્લેખ કરતા કહે છે કે "આ એવું જોખમ છે કે તે રાષ્ટ્રીય સાર્વભૌમત્વ અને પ્રાદેશિક અખંડિતાને નબળી પાડશે" (કાર્લસન: 1999. પૃષ્ઠ 26). કેટલાક સમુદાયો પર સ્વદેશીનો ટેગ લગાવવાથી, જેને બંધારણ હેઠળ હકારાત્મક કાર્યવાહી માટે વશિષ સારવાર આપવાના ચોક્કસ હેતુ માટે ઓળખવામાં આવી હતી, તે ઐતહાસિક ચોક્કસાઈને ધ્યાનમાં લીધા વનિ, ગૂંચવણો ઊભી કરે છે. પહેલેથી જ ઉલ્લેખ કર્યો છે તેમ, વકિસ હેતુઓ માટે આવી વશિષ સારવાર એસસી જેવા અન્ય સામાજિક અને આરથકિ રીતે વંચતિ જૂથ માટે ઉપલબ્ધ છે. એસટી ને એસસી સામે સરખાવતા જણાય છે કે વધુ નહી તો તે ગેરલાભ મેળવનારા, અયોગ્ય છે.

એસટી માટે ઉપયોગમાં લેવાતા દરેક શબ્દોના પોતાના ગુણ અને ખામીઓ છે. આદવાસી શબ્દનો અર્થ ફક્ત પ્રથમ રહેવાસીઓ જ છે, કેટલાક ભાગોમાં સામાન્ય રીતે નંદિતમક અર્થો સામાન્ય પ્રવચનોમાં ઉપયોગ દ્વારા પ્રાપ્ત

થયો હતો. અલબત્ત અમુક જૂથ કે જેઓ ‘સંસ્કારી’ નથી, અથવા અસંસ્કારી, વગેરે. આ વલણ, અલબત્ત, શબ્દ અથવા તેના શબ્દકોશના અર્થ પર આધારિત નથી, પરંતુ અન્ય લોકો (એટલે કે, પ્રભાવશાળી અન્ય) કેવી રીતે જુએ છે તેના પર નરિભર છે. તેમને કેમ્બ્રિજ ડિક્શનરી તરીકે સ્વદેશી વ્યાખ્યાયતિ કરે છે કે જે લોકો “મૂળ રૂપે એક જગ્યાએ રહેતા હોય તેવા લોકોનો ઉલ્લેખ કરે છે, તેના બદલે અન્ય જગ્યાએથી ત્યાં રહેતા લોકો”¹⁰⁴ આ વ્યાખ્યાને વસિતૂત કરવાથી, કોઈ બે નષિકર્ષ પર આવી શકે છે: એક, સ્વદેશી લોકો તે છે જેઓ હજુ પણ ત્યાં છે જ્યાં હોમો સેપિયન્સનો સૌપ્રથમ ઉદભવ થયો હતો, જે આફ્રિકામાં વક્ટોરિયા તળાવની આસપાસ છે, વર્તમાન જ્ઞાનની સ્થિતિ મુજબ, અને બે, કોઈપણ ભૂમિમાં પ્રથમ માનવ વસાહતીઓ (જે એશિયા અને આફ્રિકાના મોટાભાગના દેશોમાં ખૂબ જ સંબંધિત અને સમસ્યારૂપ છે. વર્તમાન રાજકીય સીમાઓ બહુ પ્રાચીન નથી). સર્વોચ્ચ અદાલતે બીજા પરિરેકષ્યને અનુસર્યું હોય તેવું લાગે છે, પરંતુ ભારતના પ્રદેશની અંદર (“ભીલો કદાચ દેશના વિવિધ ભાગોમાં ખાસ કરીને દક્ષિણ રાજસ્થાન, મહારાષ્ટ્ર, મધ્ય પ્રદેશ વગેરેમાં રહેતા ભારતના કેટલાક મૂળ રહેવાસીઓના વંશજો છે.”¹⁰⁵). તે જ સમયે, તે સમજવું આવશ્યક છે કે ભારતમાં, આદિવાસી શબ્દ એ લોકો માટે લાગુ કરવામાં આવે છે જેમને બહારથી સંબોધવામાં આવે છે જેથી ‘પ્રબળ સમુદાયથી તફાવતોને ચહિનતિ કરવા’. તે પણ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે આ શબ્દ હવે સંબંધિત લોકો દ્વારા આંતરકિ કરવામાં આવ્યો છે અને તેઓ તેનો ઉપયોગ ‘સશક્તકિરણ માટે ઉચ્ચારણના સાધન’ (Xaxa:1999) તરીકે કરે છે.

નષિકર્ષ

ભારતની એક અનોખી રાષ્ટ્ર નરિમાણ કવાયત છે. વિવિધ ભાષાઓ બોલતા, વિવિધ ધર્મો પાળતા અને સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક પ્રથાઓની બહુવધિતા સાથે વિવિધ સમુદાયો એક ‘રાષ્ટ્ર’ બનાવવા માટે ભેગા થયા છે અને જેના માટે તેઓએ એક બંધારણ બનાવ્યું જે તેના તમામ નાગરકિને મૂળભૂત અધકિરો તરીકે મૂળભૂત માનવ અધકિરોની ખાતરી આપે છે. વિવિધિતાને બચાવવા માટે, તે લઘુમતીઓ અને અન્ય નાના જૂથો તેમજ એસસી અને એસટી જેવા સામાજિક અને આરથકિ રીતે વંચતિ જૂથોને વશિષ અધકિરોનો વસિતાર કરે છે. પરંતુ ઉદ્દેશ્ય સમાન ભાગીદારો તરીકે બધાનું એકીકરણ છે, અને કોઈ પણ ‘બકિણ’નું નરિમાણ નથી. તે એક લોકો છે, એક દેશ છે. આંતરરાષ્ટ્રીય ચર્યામાં ભારત જે નામકરણ અંગેનું વલણ લે છે તે સુસંગત હોવું જોઈએ અને આ મૂળભૂત સ્થિતિ પર આધારિત હોવું જોઈએ. તે સુમેળમાં પણ હોવું જોઈએ

માનવ આનુવંશકિ સંસાધનો, પરંપરાગત જ્ઞાનનું ¹⁰⁶ રક્ષણ, જૈવકિ સંસાધનોનું સંરક્ષણ, આરોગ્ય સંભાળ અને આબોહવા નચિત્રણ અને પર્યાવરણ

સંરક્ષણમાં પરંપરાગત દવા પ્રણાલીઓનો વધુ ઉપયોગ, જે પણ એકબીજા સાથે સંકળાયેલા છે, સહિત આનુવંશિક સંસાધનોના લાભ-વહેંચણી પર તેની નીતિઓ સાથે. કોઈપણ જૂથના નામાંકનને ધ્યાનમાં લીધા વનિા, ભારતે તમામ ભારતીયોને વહિાસના પુરસ્કારો મેળવવા માટે સમાન રીતે સશક્ત જોવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ જેથી કરીને થોડા વર્ષોમાં દેશમાં કોઈ સામાજિક અને આર્થિક રીતે વંચતિ જૂથો ન રહે. આખરે તે જ ભારતને રાષ્ટ્રોના સમુદાયમાં તેનું યોગ્ય સ્થાન મેળવવા માટે સક્ષમ બનાવશે..

એન્ડનોટ્સ

- 1 <https://www.iwgia.org/en/india.html>. 29 સપ્ટેમ્બર 2021 ના રોજ એક્સેસ.
- 2 આ વષિય પર RAS ફેકલ્ટી દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ કેટલાક મહત્વપૂર્ણ પ્રકાશનો નીચે મુજબ છે: ચતુરવેદી, સચનિ. 2007. "TRIPS, સ્વદેશી જ્ઞાન અને ભૌગોલિક સંકેતો". વર્લ્ડ ટ્રેડ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ રિપોર્ટ, RAS, નવી દલિહી. ધર, બસિવજીત અને અનુરાધા આર.વી. 2005. એક્સેસ, બેનફિટિ શેરિંગ, બૌદ્ધિક સંપદા અધિકારો: TRIPS પરના કરાર અને જેવહિ વલિધિતા પરના સંમેલન વચ્ચે જોડાણ સ્થાપતિ કરવું, <http://wtocentre.iiif.ac.in/Papers/2> પર ઉપલબ્ધ છે. 27મી નવેમ્બર 2010ના રોજ પીડીએફ. ધર, બસિવજીત. 2010. "જેવહિ વલિધિતા પર સમાધાન સંમેલન અને TRIPS પર કરાર: મુદ્દાઓ અને ચંતિઓ". ટપિપણીઓ, વહિાસશીલ દેશો માટે સંશોધન અને માહતિ સસિટમ, નવી દલિહી માટે આંતરહિ નોધ પ્રસારતિ કરવામાં આવી છે. જોસેફ, રેજી કે. 2010. ઇન્ટરનેશનલ રેજીમ ઓન એક્સેસ એન્ડ બેનફિટિ શેરિંગ: હવે આપણે ક્યાં છીએ? એશયિન બાયોટેકનોલોજી અને વહિાસ સમીકષામાં વોલ્યુમ. 12 નંબર 3, પૃષ્ઠ 77-94 . RAS. ધર, બસિવજીત, જેમ્સ ટી.સી. અને પાંડે, વનિાયક, RAS. 2014. ભારતમાં ABS અમલીકરણ પર રાષ્ટ્રીય અભ્યાસ. જેમ્સ ટી.સી. અને પાંડે, નમ્રતા. 2018. TCM (સ્કોપિંગ પેપર) ના રાષ્ટ્રીય અને વૈશ્વહિ પ્રમોશન માટે ચીનની નીતિ પહેલ. RAS. જેમ્સ ટી.સી. અને પાંડે, નમ્રતા. 2018. ભારતમાં પરંપરાગત જ્ઞાનનું રક્ષણ (સ્કોપિંગ પેપર). RAS. જેમ્સ ટી.સી. અને પાંડે, નમ્રતા. 2018. ભારતમાં પરંપરાગત સાંસ્કૃતિક અભવિયક્તિઓનું રક્ષણ (સ્કોપિંગ પેપર). RAS. જેમ્સ ટી.સી. અને પાંડે, નમ્રતા. 2019. ભારતમાં ઔષધીય વનસ્પતિ આનુવંશિક સંસાધનોનું રક્ષણ (સ્કોપિંગ પેપર). RAS. જેમ્સ ટી.સી., પાંડે, નમ્રતા અને ભટનાગર, અપૂર્વ. 2020. TCM ના રાષ્ટ્રીય અને વૈશ્વિક પ્રમોશન માટે ચીનની નીતિ પહેલ. RAS. જેમ્સ ટી.સી., પાંડે, નમ્રતા અને ભટનાગર, અપૂર્વ. 2021. પરંપરાગત જ્ઞાન, પરંપરાગત સાંસ્કૃતિક અભિવ્યક્તિઓ અને વનસ્પતિ આનુવંશિક સંસાધનોના રક્ષણ પર ઊડાણપૂર્વકનો અભ્યાસ. RAS.
- 3 https://www.un.org/ga/search/views_doc.asp?symbol=A.CONF.199/20&Lang=E.
- 4 Ibid.
- 5 173 વખત. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/CONF.199/20&Lang=E જુઓ
- 6 ધ ન્યૂ ઓક્સફોર્ડ ડિક્શનરી ઓફ ઇન્ડિશ. 1998.
- 7 Ibid.
- 8 સર થોમસ બ્રાઉન (1646; 6ઠ્ઠી આવૃત્તિ, 1672) સ્યુડોડોક્સિયા એપિડેમિકા VI.x (pp. 370-378), શિકાગો યુનિવર્સિટી. 16 નવેમ્બર 2021ના રોજ <http://penelope.uchicago.edu/pseudodoxia/pseudo610.html> પર એક્સેસ.
- 9 નેલ્સન મંડેલા તેમની આત્મકથા, લોગ વોક ટુ ફ્રીડમમાં કહે છે: "મને હજુ સુધી ખબર નહોતી

- કે આપણા દેશનો વાસ્તવિક ઇતિહાસ પ્રમાણભૂત બ્રિટિશ પાઠ્યપુસ્તકોમાં જોવા મળતો નથી, જેમાં દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે દક્ષિણ આફ્રિકાની શરૂઆત જાન વેન રીબીકના ઉત્તરાણ સાથે થઈ હતી. 1652માં કેપ ઓફ ગુડ હોપ." (p.27). એલન નેવિસ એટ અલ (1942) દ્વારા તાજેતરમાં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના ઇતિહાસના મોટાભાગના પ્રમાણભૂત પુસ્તકોની શરૂઆત યુરોપિયન વસાહતીઓ દ્વારા વસાહતોના વાવેતર સાથે થઈ હતી. તાજેતરમાં, રોક્સેન ડનબાર-ઓર્ટીઝ 'એન ઇન્ડિજનિસ પીપલ્સ' ડિસ્ટ્રી ઓફ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ (2014) જેવા પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા છે જે પૂર્વ-યુરોપિયન લોકોના દૃષ્ટિકોણથી ઇતિહાસનું વર્ણન કરે છે.
- 10 યુએન જનરલ એસેમ્બલી પ્રેસ રીલીઝ (GA/10612) તા. 13 સપ્ટેમ્બર 2007. જાહેર માહિતી વિભાગ • સમાચાર અને મીડિયા વિભાગ • ન્યૂયોર્ક. પૃષ્ઠ 107મી અને 108મી બેઠકો (AM અને PM).
  - 11 ઠરાવ નંબર 61/295.
  - 12 <https://www.un.org/press/en/2007/ga10612.doc.htm>. 29 સપ્ટેમ્બરના રોજ એક્સેસ 2021.
  - 13 <https://www.un.org/press/en/2007/ga10612.doc.htm> . 29 સપ્ટેમ્બર 2021 ના રોજ એક્સેસ.
  - 14 Ibid.
  - 15 ILO કોન્ફરન્સ, પ્રોવિઝનલ રેકોર્ડ, સિત્તેરમી સત્ર (1989), પરિશિષ્ટ 25, પૃષ્ઠ. 25/3, પેરા. 12. ILO કન્વેન્શન નંબર 169 અપનાવવાથી આદિવાસી લોકોના અધિકારો પર પ્રેક્ટિશનરના પરિપ્રેક્ષ્યમાં ટાંક્યા મુજબ. <https://minorityrights.org/2019/07/01/rights-indigenous-peoples-ilo/> પર એક્સેસ. 21 નવેમ્બર 2021 ના રોજ.
  - 16 Ibid. બેનેડિક્ટ કિંગ્સબરી, ઇન્ડિજિનિયસ પીપલ્સ ઇન ઇન્ટરનેશનલ લો: એશિયન કોન્ટ્રોવર્સી માટે એક રચનાત્મક અભિગમ, 92 એમ. J. Int'l L. 414 (1998), p. 418.
  - 17 Ibid.
  - 18 માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક ઘોષણા (UDHR), 1948, ઇન્ટરનેશનલ લેબર ઓર્ગેનાઈઝેશન કન્વેન્શન (આઈએલઓ) 1957ના સ્વતંત્ર દેશોમાં સ્વદેશી અને અન્ય આદિવાસી અને અર્ધ-આદિવાસી વસ્તીના સંરક્ષણ અને એકીકરણને લગતું, સંમેલન નંબર 169 1989ના સ્વતંત્ર દેશોમાં આદિવાસી લોકો અને સ્વદેશી લોકોના અધિકારો પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રની ઘોષણા 2007.
  - 19 <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/about-us.html>
  - 20 જોસ આર. માર્ટિનેઝ કોબોનો સ્વદેશી વસ્તી સામે ભેદભાવની સમસ્યા પરનો અભ્યાસ, વિશ્વના સ્વદેશી લોકોના રાજ્યમાં ટાંકવામાં આવ્યો છે. વોલ્યુમ 1. સંયુક્ત રાષ્ટ્ર. આર્થિક અને સામાજિક બાબતોનો વિભાગ. નંબર એસટી/ESA/328. ISBN 92-1-130283-7. યુએન 2009.
  - 21 Ibid.
  - 22 <https://www.education.gov.in>. 30 ડિસેમ્બર 2021ના રોજ એક્સેસ કરેલ. આંકડા 2001ની વસ્તી ગણતરી પર આધારિત છે.
  - 23 Ibid. ભારતના બંધારણની કલમ 351 હેઠળ સંસ્કૃતને વિશેષ દરજ્જો છે. વર્ષ 2004માં ભારત સરકારે કેટલીક આવશ્યકતાઓને પૂર્ણ કરતી ભારતીય ભાષાઓને 'પ્રાચીન ભાષાઓ' તરીકે જાહેર કરવાનો નિર્ણય કર્યો. આવી ઘોષણા માટેના માપદંડો છે: 1500-2000 વર્ષના સમયગાળામાં તેના પ્રારંભિક ગ્રંથો/રેકોર્ડ કરેલા ઇતિહાસની ઉચ્ચ પ્રાચીનતા, એક સંસ્થા પ્રાચીન સાહિત્ય/ગ્રંથો, જેને વક્તાઓની પેઢીઓ દ્વારા મૂલ્યવાન વારસો તરીકે ગણવામાં આવે છે, મૂળ સાહિત્યિક પરંપરા, અને શાસ્ત્રીય ભાષા અને સાહિત્ય આધુનિક ભાષાથી અલગ છે. નીચે જણાવેલ પ્રાચીન ભાષાઓ છે: તમિલ (2004), સંસ્કૃત (2005), કન્નડ (2008), તેલુગુ (2008), મલયાલમ(2013) અને ઓડિયા (2014).
  - 24 અંગ્રેજી અને વિદેશી ભાષા યુનિવર્સિટી (અગાઉ સેન્ટ્રલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ઇંગ્લીશ એન્ડ કોરેન લેંગ્વેજ), હૈદરાબાદમાં અંગ્રેજી, અરબી, ચાઇનીઝ, ફ્રેન્ચ, જર્મન, સ્પેનિશ, ઇટાલિયન, રશિયન,

- જાપાનીઝ, કોરિયન, ફારસી અને ટર્કિશમાં કાર્યક્રમો છે. <https://www.efluniversity.ac.in> જુઓ.
- 25 <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::N> O::P12100_ INએસટીRUMENT_ID:312314 પર ઉપલબ્ધ છે.
- 26 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_CODE:C169 ILO_
- 27 ધી પ્રોટેક્શન ઓફ ટ્રેડિશનલ નોલેજ: ડ્રાફ્ટ આર્ટિકલ્સ ફેસિલિટેટર્સ રેવ. (જૂન 19, 2019). પર ઉપલબ્ધ છે
- 28 વિશ્વ આરોગ્ય સંસ્થા. સ્વદેશી વસ્તી. 2015 હાર્કિલ્ડ, એસ.જી., ડેવી, સી., મેકઆર્થર, એ. એટ અલ. સ્વદેશી પ્રાથમિક આરોગ્ય સંભાળ સેવા વિતરણ મોડલ્સની લાક્ષણિકતાઓ: એક વ્યવસ્થિત સ્કોપિંગ સમીક્ષા. વૈશ્વિક આરોગ્ય 14, 12 (2018). [https:// doi.org/10.1186/s12992-018-0332-2](https://doi.org/10.1186/s12992-018-0332-2).
- 29 ટોની જોસેફ કહે છે, જ્યારે આપણે આપણા ઊંડા ઇતિહાસને સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ તે વાક્ય જે આપણે મોટાભાગે સાંભળીએ છીએ તે છે. પૃ.5.
- 30 પીટર-ટોબિઆસ સ્ટોલ અને અંજા વોન હેન, 'ભાગ II. સિલ્ક વોન લેવિન્સ્કી (ઇડી), સ્વદેશી વારસો અને બૌદ્ધિક સંપદા, આનુવંશિક સંસાધનો, પરંપરાગત જ્ઞાન અને લોકકથાઓ (2004) 5, 5. થાઇ લૉ જર્નલ 091 સ્પિરિંગમાં ટાંક્યા મુજબ સ્વદેશી લોકો, સ્વદેશી જ્ઞાન અને આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદામાં સ્વદેશી સંસાધનો' વોલ્યુમ 12.
- 31 ભાગલા સમયે ધર્મના આધારે લોકોનું મોટા પાયે ચળવળ થઈ હતી, પરંતુ તે અગાઉના દેશની સીમાની અંદર હતું જે ધાર્મિક આધાર પર બે ભાગમાં વહેંચાઈ ગયું હતું.
- 32 ટોની જોસેફ. 2018. પ્રારંભિક ભારતીયો. પી. xiv. જગર્નોટ.
- 33 ભારત સરકાર, શિક્ષણ મંત્રાલય. શીર્ષક, પ્રથમ પ્રકાશનનું વર્ષ અને લેખકનું નામ ઉપલબ્ધ નથી. જો કે પેપરમાં યોગ્ય સંદર્ભો છે. [35 રીક. પૃ.129.

36 જોસેફ. પૃ.63.

37 નરસમિહન, એટ અલ \(2018\) pp.13-14.

38 નરસમિહન, એટ અલ \(2019\). P.1 એબ્સ્ટ્રેક્ટ.

39 આ કદાચ શ્રેષ્ઠ નામો નથી કારણ કે પૂર્વજોનો પ્રદેશ સમગ્ર દક્ષિણ એશિયાને આવરી લે છે.

40 Ibid. પૃષ્ઠ 135.

41 Ibid. પી. 136.

42 વસ્તી ગણતરી 1931 પરચિય પાનું 2.

43 H.H. રસિલી, E.A. ગેઇટ, ભારતની વસ્તી ગણતરી પર અહેવાલ, 1901, વોલ્યુમ. 1, ભાગ 1, કલકત્તા 1903, પૃષ્ઠ. 514. દાસગુપ્તા, સંજુક્તા \(2019\) દ્વારા ટાંકવામાં આવ્યા મુજબ. પૃષ્ઠ 112.

44 \[https://censusindia.gov.in/Data_Products/Library/Indian_perceptive_link/Census_\]\(https://censusindia.gov.in/Data_Products/Library/Indian_perceptive_link/Census_\)](https://www.education.gov.in/en/sites/upload_files/mhrd/files/upload_document/languagebr પર ઉપલબ્ધ છે. પીડીએફ છેલ્લે 30 ડિસેમ્બર 2021ના રોજ એક્સેસ કર્યું હતું.</p>
<p>34 હોમો નચિન્ડરથેલેન્સસિ, હોમો ઇરેક્ટસ જેવા અન્ય હોમિનિડ્સ પહેલાથી જ આ અને વશિવના અન્ય ભાગોમાં સ્થળાંતર કરી ચૂક્યા છે અને જ્યારે હોમો સેપિયન્સ આવ્યા ત્યારે તેઓએ તેમની પાસેથી આંતરપ્રશ્નો મેળવ્યા હતા. અભ્યાસોએ દર્શાવ્યું છે કે)

Queએસટીionaires_link/queએસટીions.htm તા. 5.11.21

45 તે મુંડા જનજાતની હતો.

46 બંધારણ સભાની ચર્યાઓ વોલ્યુમ I 9-121946. પુ.143.

47 Ibid. p145.

48 બંધારણ સભાની ચર્યાઓ વોલ્યુમ IX. 5મી સપ્ટેમ્બર 1949. પૃષ્ઠ 994.

49 બંધારણ સભાની ચર્યા તા. 5 સપ્ટેમ્બર 1949. પૃષ્ઠ 996

50 Ibid.

51 Ibid.

52 Ibid. પી. 995.

53 ભારતના બંધારણની કલમ 14.

54 બંધારણ સભાની ચર્યાઓ. તા. 24 નવેમ્બર 1949. પી.894.

55 ભુવનેશ્વર સભર (2012). ફવેસ્ટિંગ ઇતહિસ: બાકાત નાગરિક અને આરથિક અને રાજકીય સાપ્તાહિક જૂન 30, 2012 માં સમાવેશ માટેની માંગણીઓ માટે રાજ્યનો પ્રતસાદ. વોલ્યુમ. XLVII. નંબર 26 અને 27. પીપી. 241-248.

56 શ્રી બી.એન. લોકુર, સેક્રેટરી, કાયદા મંત્રાલય, ભારત સરકાર, સામાજિક સુરક્ષા વલિગ દ્વારા 1લી જૂન 1965 ના રોજ સ્થપાયેલ. અહેવાલ પ્રતક્રિતિ <https://tribal.nic.in/downloads/એસટીatiએસટીlics/OtherReport/LokurCommitteeReport.pdf> પર ઉપલબ્ધ છે.

57 https://www.brif.in/wp-content/uploads/2018/05/એસટીatiએસટીical-Profile-of-એસટીs_2013.pdf

58 મેરી ચંદર વીશેઠ જી.એસ. મેડકિલ કોલેજ (1990) 3 એસસીC 130; એક્શન કમટી v. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (1994) 5 એસસીC 244.

59 https://www.brif.in/wp-content/uploads/2018/05/એસટીatiએસટીical-Profile-of-એસટીs_2013.pdf

60 https://www.brif.in/wp-content/uploads/2018/05/એસટીatiએસટીical-Profile-of-એસટીs_2013.pdf

61 https://www.brif.in/wp-content/uploads/2018/05/એસટીatiએસટીical-Profile-of-એસટીs_2013.pdf

62 ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત. કૈલાસ અને ઓર્સ વમિહારાપ્ટર રાજ્ય Tr. 5 જાન્યુઆરી 2011ના રોજ તાલુકા. કોર્ટે ધી કેમ્બ્રિજિ હિસ્ટરી ઓફ ઇન્ડિયા (ભાગ-1), પ્રાચીન ભારતમાંથી એક લાંબો અવતરણ લીધો છે.

63 Ibid.

64 બેગટ જી. કાર્લસન, એશિયન સ્વદેશી: સ્વદેશી બાબતોમાં ભારતનો કેસ 3-4/08 https://www.iwgia.org/images/publications/IA_3-08_India.pdf.

65 <https://www.hinduએસટીantimes.com/india/intl-legal-regime-can-t-take-away-power-of-local-courts/એસટીory-OIHkmaPqIhdXN6wVLwvUSL.html>.

66 આદજિતવિક્રિસ ત્યારથી સ્વતંત્રતા (2009) એસ. શ્યામ નંદન ચૌધરી દ્વારા Google પુસ્તકોમાં. પૃ.25.

67 ભારત સરકાર, ગૃહ મંત્રાલય. ઓફિસ ઓર્ડર નંબર F. 11011/53/2012-NE.V તારીખ 27 સપ્ટેમ્બર 2012. 2019નું

68 લોકસભા બલિ નં. 370. નાગરકિતા અધનિયમ, 1955માં સુધારો કરવા માટેનું એક બલિ તારીખ 4 ડિસેમ્બર 2019.

- 69 એક્ટની કલમ 2 (c)
- 70 કે એસ સંધિ (1996). આદવાસીઓ ટકી રહેવા માટે સંરક્ષણ કરે છે. ડાઉન ટુ અર્થ માટે અમતિ મતિરાએ રેકોર્ડ કરેલ ઇન્ટરવ્યુ. <https://www.downtoearth.org.in/interviews/tribals-serve-to-survive-25422> 29 ફેબ્રુઆરી 1996 ના રોજ પ્રકાશિત. 27 ડિસેમ્બર 2021ના રોજનો સુધારો.
- 71 કલમ 330 – 342.
- 72 કલમ 244(2).
- 73 કલમ 244(1).
- 74 2007 ના અધનિયમ નંબર 2.
- 75 Ibid.
- 76 માઈકલ એ. પીટર્સ અને કારલ ટી. મહિ (2017) એબોરજિનિ, ભારતીય, સ્વદેશી અથવા પ્રથમ રાષ્ટ્રોટ, શૈક્ષણિક ફિલોસોફી અને થયિરી, 49:13, 1229-1234, DOI: 10.1080/00131857.2017.12798
- 77 Ibid.
- 78 રાજીવ રાય અને વજિન્ટર નાથ દ્વારા જૈવવિવિધતાના સંરક્ષણમાં ભારતના નૈતકિ અને સ્વદેશી લોકો અને તેમની સંસ્કૃતિની ભૂમિકા <http://www.7મી ઓક્ટોબર 2021ના રોજ fao.org/3/xii/O186-a1.htm>.
- 79 ડનબાર-ઓર્ટીઝ. પી. xiii.
- 80 માઈનોરિટી રાઈટ્સ ગ્રુપ ઇન્ટરનેશનલ, વર્લ્ડ ડાયરેક્ટરી ઓફ માઈનોરિટીઝ એન્ડ ઇન્ડિજીનસ પીપલ - ઇન્ડિયા : આદવાસી, 2008, અહીં ઉપલબ્ધ છે: <https://www.ref-world.org/docid/49749d14c.html> [12 નવેમ્બર 2021ના રોજ એક્સેસ કરેલ]
- 81 રાણા, એલ. એન. (1992). આદવાસી મહાસભા (1938-1949): ઝારખંડ ચળવળનો લોનચાંગિ પેડ. ઇન્ડિયન હિસ્ટરી કોગ્રેસની કાર્યવાહી, 53, 397-405. <http://www.jએસટીlor.org/એસટીable/44142817>.
- 82 દાસગુપ્તા એસ. આદવાસી સ્ટડીઝ: એક ઇતહાસકારની દ્રષ્ટિ પરિરેક્ષ્યમાંથી. હિસ્ટરી કંપાસ. 2018;312486. <https://doi.org/10.1111/hic3.12486>.
- 83 આંબેડકર. પૃષ્ઠ 248-249.
- 84 Ibid.
- 85 Ibid. સંજોગવશાત વલ્લભભાઈ પટેલે પણ આ ધારણા વ્યક્ત કરી હતી.
- 86 ધ ઇન્ડિયન ઇકોનોમિકિ એન્ડ સોશિયલ હિસ્ટરી રવિયુ, 53, 1 (2016): 1-23 સેજ લોસ એન્જલસ/લંડન/નવી દિલ્હી/સાંગાપોર/વોશિંગ્ટન ડીસી ડીઓઆઈ: 10.1177/0019464615619549
- 87 એલ.એન. રંગરાજન (1990) તેમના કાર્યના અંગ્રેજી અનુવાદની પ્રસ્તાવનામાં.
- 88 Ibid p.44.
- 89 Ibid. p.135.
- 90 “પ્રથમ ઐતિહાસિક રીતે નોંધાયેલ ગોંડ સામ્રાજ્યો 14મી અને 15મી સદી એડીમાં મધ્ય ભારતના પર્વતીય પ્રદેશમાં આવ્યા હતા. પ્રથમ ગોંડ રાજા જાદુરાઈ હતા, જેમણે ગાર્હા મંડલા (1300 થી 1789 એડી) ના રાજ્યને હડપ કરવા માટે કલચુરી રાજપૂતોને પદભ્રષ્ટ કર્યા હતા. દેવગઢનું બીજું સામ્રાજ્ય 1590 એડીમાં રાજા જતબા દ્વારા બનાવવામાં આવ્યું હતું જે 1796 સંવત સુધી ચાલ્યું હતું. દેવગઢની આસપાસ તે જ સમયે, ખેરલા સામ્રાજ્ય પણ 1500 સંવતમાં આવ્યું અને એક સદી સુધી રહ્યું. તેના પ્રથમ રાજા, નરસિંહ રાય, જેમણે એક રાજપૂત શાસકને પદભ્રષ્ટ કર્યો હતો, તેની આસપાસના રાજપૂત અને મુસ્લિમ શાસકો સાથે પ્રેમ-નફરતના સંબંધો હતા જેમણે તેની ભૌગોલિક સુલભતાને કારણે તેના કિલ્લા પર હુમલો કર્યો હતો. ચંદા સામ્રાજ્ય (1200

થી 1751 સંવત.), ખેરલા અને દેવગઢ સામ્રાજ્યોના સમકાલીન, ઘણા નોંધપાત્ર શાસકોનું નિર્માણ કર્યું જેમણે ઉત્તમ સિંચાઈ પ્રણાલી વિકસાવી અને ગોંડ રજવાડાઓમાં પ્રથમ સારી રીતે વ્યાખ્યાયિત આવક પ્રણાલી વિકસાવી". શામરાવ કોરેટી, "મધ્ય ભારતની ગોંડ જનજાતિનો સામાજિક-સાંસ્કૃતિક ઇતિહાસ," ઈન્ટરનેશનલ જર્નલ ઓફ સોશિયલ સાયન્સ એન્ડ હ્યુમેનિટી વોલ્યુમ. 6, નં. 4, પૃષ્ઠ. 288.

- 91 અહોમ એનસાયકલોપીડિયા બ્રિટાનિયામાં [www.https://britannica.com/topic/Ahom](https://britannica.com/topic/Ahom) પર ઓનલાઇન. 28મી ડિસેમ્બર 2021ના રોજ પ્રવેશ મેળવ્યો. આસામમાં તાઈ-અહોમ અને મટક સમુદાયો એસટી દરજ્જાની માગણી કરી રહ્યાં છે. 27 સપ્ટેમ્બર 2021ની લાઇન પર ધ હિન્દુ અખબાર જુઓ <https://www.thehindu.com/news/national/other-એસટીates/એસટી-એસટીatus-demand-assam-cm-himanta-meets-tai-ahom-matak-community-leaders/article36688582.ece>
- 92 બેસિલ પોલોઝ. ફોટામાં: કેરળના કોરેસ્ટ કિંગ અને તેમના દ્વાયોબના 700-વર્ષ જૂના વારસાની રસપ્રદ વાર્તા. ઓનલાઇન www.betterindia.com/95726/kerala-for-એસટી-king-raja-raman-mannan-idukki/. 28મી ડિસેમ્બર 2021ના રોજ ઍક્સેસ.
- 93 આન્દ્રે Beteille. 1998. સ્વદેશી લોકોનો વિચાર. વર્તમાન માનવશાસ્ત્ર વોલ્યુમ 39, નંબર 2, એપ્રિલ 1998. પૃષ્ઠ 187-191.
- 94 ભારત: જેમ્સ હેઇટ્ઝમેન અને રોબર્ટ એલ. વર્ડેન એડ દ્વારા અ કન્ટ્રી સ્ટડી. ફેડરલ સંશોધન વિભાગ; 1995, https://www.education.gov.in/en/sites/upload_files/mhrd/files/upload_document/languagebr.pdf માં ટાંક્યા મુજબ.
- 95 બંધારણની 8મી અનુસૂચિ.
- 96 વસ્તી ગણતરી 1961 અને નિગમ 1972: પૃષ્ઠ. xv ઇબિડ.
- 97 થંડી ઝાકરિયાસ પી. 1981. કલ્ચરલ સર્વાઇવલ ત્રિમાસિક મેગેઝિનમાં ભારતમાં એબોરિજિનલ ગ્રૂપ્સ. 20 ઓગસ્ટ 2021 ના રોજ <https://www.culturalsurvival.org/publications/culture-survival-quarterly/aboriginal-groups-india> પર ઍક્સેસ કરો.
- 98 કૈલાસ અને ઓર્સ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય T. 5 જાન્યુઆરી 2011ના રોજ તા. શ્રેસિયામ્મા વી.જી. દ્વારા 'ભારતીય બંધારણનું નિર્માણ અને આદિજાતિ વિકાસના મુદ્દા પર ચર્ચા'માં 99 અવતરિત. ધ ઇન્ડિયન જર્નલ ઓફ પોલિટિકલ સાયન્સમાં. ભાગ. LXXII, નંબર 1, જાન્યુઆરી. માર્ચ, 2011, પૃષ્ઠ.179-189.
- 100 Beteille. પુ.191.
- 101 દાસગુપ્તા 2018. પી.3. તેણીએ અગાઉના કામ Rycroft D.J & Dasgupta, S (2011) Indigenous Paએસટી અને પોલિટીકલ ઓફ બિલોગીંગનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. રાયક્રોફ્ટ અને દાસગુપ્તા (સંપાદનો) માં, ધ પોલિટિક્સ ઓફ મિલનિંગ ઇન ઇન્ડિયા: બિકમિંગ આદિવાસી (pp.1-13), એબિંગ્ડન: રૂટલેજ
- 102 તે તદ્દન શક્ય છે કે ઘણી કહેવાતી અનુસૂચિત જનજાતિ ભારતીય ઉપખંડમાં સૌથી પહેલા માનવ વસાહતીઓની હોય, પરંતુ તે અનિશ્ચિત દરના સમયગાળામાં છે.
- 103 સાંસ્કૃતિક સર્વાઇવલ. યુનાઇટેડ નેશન્સ હ્યુમન રાઇટ્સ કાઉન્સિલ, સાર્વત્રિક સામયિક સમીક્ષા 2016 માટે તૈયાર કરવામાં આવેલ ભારતમાં સ્વદેશી માનવ અધિકારોની સ્થિતિ પરના અવલોકનો. 27 મું સત્ર. ત્રીજું ચક્ર.www.cs.org.
- 104 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/indigenous>.
- 105 કૈલાસ અને ઓર્સ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય. 2011.
- 106 ચતુરવેદી, એસ., ફરેગર, એસ., લાડકિસ, એમ., મુથુસ્વામી, વી., સુ. વાચ., અને યાંગ, એચ.(2012). માનવ આનુવંશિકિ સંસાધનો અને લાભોની વહેંચણી પર એક્સ્ટ્રાની તીત. ઇન નેચર બાયોટેકનોલોજી વોલ્યુમ 30. નંબર 12. ડિસેમ્બર 2012.

સંદર્ભ

- આંબેડકર, બી.આર. 1936. જાતિનો નાશ. એસ.આર્આઈ દ્વારા ટીકા કરાયેલ વિવેચનાત્મક આવૃત્તિ.
- નવયન. નવી દિલ્હી. 2014.
- બેનરજી, પ્રથમ. 2016. આદિવાસી લેખન: ધ ઇન્ડિયન ઇકોનોમિક એન્ડ સોશિયલ હિસ્ટરી રિવ્યુ, 53, 1 (2016) માં કેટલીક ઇતિહાસશાસ્ત્રીય નોંધો: 1-23 સેજ લોસ એન્જલસ/લંડન/નવી દિલ્હી/સિંગાપોર/વોશિંગ્ટન ડીસી ડીઓઆઈ: 10.1177/00196469454.
- બેટીલે, આન્ડ્રે. 1998. સ્વદેશી લોકોનો વિચાર. વર્તમાન માનવશાસ્ત્ર, વોલ્યુમ. 39, નં.2. 187-192. <http://www.jએસટીor.org/એસટીable/10.1086/204717>.
- ચતુર્વેદી, સચિન. 2007. કાની કેસ. GenBenefit માટેનો અહેવાલ, અહીં ઉપલબ્ધ છે: www.uclan.ac.uk/genbenefit અને http://www.ris.org.in/images/RIS_images/pdf/SACHIN_CHATURVEDI.pdf પર પણ
- બંધારણ સભાની ડેબેટ્સ. 1946-1949. લોકસભા સચિવાલય, નવી દિલ્હી. ચોથું પુનઃમુદ્રણ વોલ્યુમ 1 થી IX 5 વોલ્યુમોમાં (2003).
- દાસ ગુપ્તા, સંજુક્તા. 2019. પોલિટેજા 2(59)/2019 પૃષ્ઠ 107-121માં સંસ્થાનવાદી અને સ્વતંત્રતા પછીના ભારતમાં 'જનજાતિ'ની કલ્પના કરવી. <https://www.jએસટીor.org/એસટીable/26916356> પર ઉપલબ્ધ છે. છેલ્લે 30 ડિસેમ્બર 2021ના રોજ એક્સેસ કર્યું હતું.
- દાસગુપ્તા, સંગીતા. 2018. આદિવાસી અભ્યાસ: ઇતિહાસ કંપાસમાં ઇતિહાસકારના પરિપ્રેક્ષ્યમાંથી, સપ્ટેમ્બર 2018. સંશોધન ગેટ પર ઉપલબ્ધ.
- ફૈઝી, એસ એન્ડ નાયર, પ્રિયા કે. 2017 આદિવાસી: ન્યાય અને શાંતિ માટે નાગરિકો ખાતે વિશ્વની સૌથી મોટી વસ્તી. <https://cjp.org.in/wp-content/uploads/2021/08/Adivasis-Indias-IPs-faizi-and-nair.pdf> IWGIA (આંતરરાષ્ટ્રીય કાર્ય
- સ્વદેશી બાબતો માટેનું જૂથ) (2021). સ્વદેશી વિશ્વ, 2021. કોપનહેગન, ડેનમાર્ક.
- જોસેફ, ટોમી. 2018. પ્રારંભિક ભારતીયો: અમારા પૂર્વજોની વાર્તા અને આપણે ક્યાંથી આવ્યા છીએ. જગરનોટ, નવી દિલ્હી.
- કાર્લસન, બેંગટ. 2008. એશિયન સ્વદેશી: સ્વદેશી બાબતોમાં ભારતનો કેસ 3-4/08 https://www.iwgia.org/images/publications/IA_3-08_India.pdf. પૃષ્ઠ.24-20.
- કૌટિલ્ય. 1987. અર્થશાસ્ત્ર. દ્વારા સંપાદિત, પુનઃવ્યવસ્થિત, અનુવાદ અને પરિચય રંગારનાજન, એલ.એસ. પેંગ્વિન પુસ્તકો. નવી દિલ્હી.
- કોરેટી, શામરાવ. 2016. "મધ્ય ભારતની ગોંડ જનજાતિનો સામાજિક-સાંસ્કૃતિક ઇતિહાસ," ઇન્ટરનેશનલ જર્નલ ઓફ સોશિયલ સાયન્સ એન્ડ હ્યુમેનિટી વોલ્યુમ. 6, નં. 4, પૃષ્ઠ 288-292, 2016.
- લઘુમતી અધિકાર જૂથ. 2019. ILO કન્વેન્શન નંબર 169 અપનાવવાથી આદિવાસી લોકોના અધિકારો પર એક પ્રેક્ટિશનરનો પરિપ્રેક્ષ્ય <https://minorityrights.org/2019/07/01/rights-indigenous-peoples-ilo/> પર ઉપલબ્ધ છે

- નરસિમ્હન વીએમ, એન્થોની ડી, મેલોરી જે, રીક ડી. 2018. ધ જીનોમિક ડ્રોમેશન ઓફ દક્ષિણ અને મધ્ય એશિયા. bioRxiv: 292581.
- નરસિંહન; વગેરે 2019, “દક્ષિણ અને મધ્ય એશિયામાં માનવ વસ્તીનું નિર્માણ”, વિજ્ઞાન, 365 (6457): eaat7487.
- પરમાર, પૂજા. 2012. ઐતિહાસિક ભૂલોને પૂર્વવત્ કરવી: ભારતમાં કાયદો અને સ્વદેશીતા. Osgoode હોલ લો જર્નલ. 49. 491-525.
- પરમાર, પૂજા. 2015. ભારતમાં સ્વદેશીતા અને કાનૂની બહુમતીવાદ: દાવાઓ, ઇતિહાસ, અર્થો. કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટી પ્રેસ. ન્યુ યોર્ક
- પીટર્સ અને મીકા. માઈકલ એ. પીટર્સ અને કાર્લ ટી. મિકા (2017) એબોરિજિન, ભારતીય, સ્વદેશી અથવા પ્રથમ રાષ્ટ્રો?, શૈક્ષણિક ફિલોસોફી અને થિયરી, 49:13, 1229-1234, DOI: 10.1080/00131857.2017.1279879.
- પિલ્લઈ, અનીશ વી. 2014. સ્વદેશી લોકોના અધિકારોનું રક્ષણ: આંતરરાષ્ટ્રીય અને ભારતીય કાયદાની સમીક્ષામાં રાષ્ટ્રીય કાનૂની પરિપ્રેક્ષ્ય, એપ્રિલ-જૂન 2014.
- રીક, ડેવિડ. 2018. આપણે કોણ છીએ અને આપણે અહીં કેવી રીતે આવ્યા: પ્રાચીન ડીએનએ અને માનવ ભૂતકાળનું નવું વિજ્ઞાન. દક્ષિણ એશિયા આવૃત્તિ. ઓક્સફોર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, નવી દિલ્હી. રોય બર્મન જે.જે., 2009. ‘આદિવાસી’ - જનજાતિને સ્વદેશી તરીકે દર્શાવવા માટેનો વિવાદાસ્પદ શબ્દ ભારતના લોકો. <http://www.sacw.net/article1066.html>.
- થ્રેસિયામ્મા વી. જી 2011. ભારતીય બંધારણનું નિર્માણ અને ધી ઇન્ડિયન જર્નલ ઓફ પોલિટિકલ સાયન્સ વોલ્યુમ. LXII, નંબર 1, જાન્યુઆરી માર્ચ, 2011. પીપી. 179-189.
- ત્રિપાઠી, મનોરમા; ત્રિપાઠી, પિયુષ; ચૌહાણ, ઉગમ કુમારી; હેરેરા, રેને જે. અને અગ્રવાલ, સુરક્ષા. 2008. અલુ પોલીમોફિક નિવેશ ઉત્તર ભારતીય વસ્તીનું આનુવંશિક માળખું દર્શાવે છે, માનવ જીવવિજ્ઞાન, વોલ્યુમ. 80, નંબર 5 (ઓક્ટોબર 2008), પૃષ્ઠ 483-499. વેઈન સ્ટેટ યુનિવર્સિટી પ્રેસ હ્યુમન બાયોલોજી.
- Xaxa, વર્જનિયિસ. 1999. આરથકિ અને રાજકીય સાપ્તાહકિમાં ભારતના સ્વદેશી લોકો તરીકે જનજાતિ, ડિસેમ્બર 18-24, 1999, વોલ્યુમ. 34, નંબર 51 (ડિસેમ્બર 18-24, 1999), પૃષ્ઠ 3589-3595. <https://www.jaysatlor.org/એસટીable/4408738>

RIS ચર્ચા પેપર્સ

અહીં ઉપલબ્ધ: <http://www.ris.org.in/dicussion-paper>

- ડીપી#271-2021 સ્નેહા સિંહા દ્વારા સ્વતંત્રતા પૂર્વેના ભારતમાં વૈજ્ઞાનિક સમુદાયના ઉદભવમાં ભારતીય વિજ્ઞાન કોંગ્રેસ સંઘની ભૂમિકા
- ડીપી#270-2021 કોવિડ -19: સુમ્યા પાઠક, રાજેશ્વરી સિંહ અને શુભિની એ. સરાફ દ્વારા ફાર્માકોવિજિલન્સ સિસ્ટમમાં સુધારો કરવાની તક
- ડીપી#269-2021 કૌશલ્ય, પ્રમોદ કુમાર આનંદ અને કૃષ્ણ કુમાર દ્વારા પ્રોએક્ટિવ બહુપરીમાણીય ગરીબી ટ્રેકર પાથવેનું ફળ
- ડીપી#268-2021 ફાર્માસ્યુટિકલ્સમાં ચીન પર ભારતની આયાત નિર્ભરતા: સુદીપ ચૌધરી દ્વારા સ્થિતિ, મુદ્દાઓ અને નીતિ વિકલ્પો
- ડીપી#267-2021 દમ્મુ રવિ દ્વારા ભારતીય કૃષિ બજારોને મુક્ત કરવું
- ડીપી#266-2021 મેન્યુફેક્ચર્ડ ગુડ્સમાં ઈન્દ્રા-ઈન્ડસ્ટ્રી ટ્રેડ: મનમોહન અગ્રવાલ અને નેહા બેટાઈ દ્વારા ભારતનો એક કેસ
- ડીપી#265-2021 ભારત અને ચીનની રાષ્ટ્રીય AI નીતિ/વ્યૂહરચના: અમિત કુમાર દ્વારા તુલનાત્મક વિશ્લેષણ
- ડીપી#264-2021 MC12 પહેલાં મત્સ્યઉદ્યોગ સબસિડીના મુદ્દાઓ: એસ.કે. મોહંતી અને પંખુરી ગૌર દ્વારા જુલાઈની મીટિંગ માટે મે ટેક્સ્ટમાંથી પાઠ
- ડીપી#263-2021 પોસ્ટ-પેન્ડેમિક સામાજિક સુરક્ષા એજન્ડા: પ્રમોદ કુમાર આનંદ અને કૃષ્ણ કુમાર દ્વારા સાર્વત્રિક મૂળભૂત આવક પર વિકાસલક્ષી હસ્તક્ષેપનું વૈશ્લેષિકરણ
- ડીપી#262-2021 કોવિડ પછીના પડકારો: અરુણા શર્મા દ્વારા તેની પ્રાથમિકતા અને કાર્યોને ફરીથી શોધવા માટે UNની જરૂરિયાત
- ડીપી#261-2021 ફાર્માસ્યુટિકલ ટ્રેડ: ભારતના વિકાસ માર્ગો દ્વારા દિનેશ કુમાર અને ટી.સી. જેમ્સ
- ડીપી#260-2020 કુગાવાનું લક્ષ્યાંક: મનમોહન અગ્રવાલ અને અમ્મુ લાવણ્યા દ્વારા નાણાકીય નીતિ, વૃદ્ધિ અને કુગાવો
- ડીપી#259-2020 ભારતમાં બલ્ક ડ્રગ ઈન્ડસ્ટ્રી: પડકારો અને સંભાવનાઓ ટી.સી. જેમ્સ દ્વારા
- ડીપી#258-2020 દમ્મુ રવિ દ્વારા ભારતની નિકાસની વ્યૂહરચના

RIS A Think-Tank of Developing Countries

વિકાસશીલ દેશો માટે સંશોધન અને માહિતી પ્રણાલી (RIS) એ નવી દિલ્હી સ્થિત સ્વાયત્ત નીતિ સંશોધન સંસ્થા છે જે આંતરરાષ્ટ્રીય આર્થિક વિકાસ, વેપાર, રોકાણ અને ટેકનોલોજી સંબંધિત મુદ્દાઓમાં નિષ્ણાત છે. વૈશ્વિક અને પ્રાદેશિક આર્થિક મુદ્દાઓ પર વિકાસશીલ દેશો વચ્ચે અસરકારક નીતિ સંવાદ અને ક્ષમતા-નિર્માણને પ્રોત્સાહન આપવા માટે RIS ની કલ્પના કરવામાં આવી છે.

RIS ના કાર્ય કાર્યક્રમનું ધ્યાન દક્ષિણ-દક્ષિણ સહકારને પ્રોત્સાહન આપવા અને વિકાસશીલ દેશો સાથે વિવિધ મંચોમાં બહુપક્ષીય વાટાઘાટોમાં સહયોગ કરવાનો છે. RIS અનેક પ્રાદેશિક આર્થિક સહકાર પહેલની આંતર-સરકારી પ્રક્રિયાઓમાં સંકળાયેલું છે. થિંક ટેન્ક ના તેના સઘન નેટવર્ક દ્વારા, RIS આંતરરાષ્ટ્રીય આર્થિક મુદ્દાઓ અને વિકાસ ભાગીદારીના કેનવાસ પર નીતિગત સુસંગતતાને મજબૂત બનાવવાનો પ્રયાસ કરે છે.

RIS અને તેના કાર્ય કાર્યક્રમ વિશે વધુ માહિતી માટે, કૃપા કરીને તેની વેબસાઇટની મુલાકાત લો: www.ris.org.in

સંશોધન વિકાસશીલ એજન્ડાને આકાર આપે છે

RIS

Research and Information System
for Developing Countries

વિકાસશીલ વેશોં કી અનુસંધાન ંવં સૂચના પ્રણાલી

કોર IV-B, ચોથો માળ, ઇન્ડિયા હેબિટેટ સેન્ટર, લોધી રોડ, નવી દિલ્હી - 110 003
(ભારત) ટેલિ: +91-11-2468 2177/2180; ફેક્સ: +91-11-2468 2173/74 ઇમેઇલ:
dgoffice@ris.org.in વેબસાઇટ: <http://www.ris.org.in>